

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

Mapování důvodů selhávání pěstounské péče

Bakalářská práce

Autor:	Anežka Škodová
Studijní program:	Speciální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Kateřina Krupková
Oponent práce:	Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Anežka Škodová

Studium: P20K0373

Studijní program: B0111A190019 Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

Název bakalářské práce: Mapování důvodů selhávání pěstounské péče

Název bakalářské práce AJ: Understanding reasons of failing Fostering Care

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na důvody, které mohou vést k předčasnému ukončení pěstounské péče, tedy před dosažením zletilosti dítěte. Teoretická část blíže specifikuje pěstounskou péči, její dělení i způsoby, jakými je zprostředkována. Práce dále pojednává o změnách sebepojetí dítěte, psychických problémech pěstounských dětí, ale také o vlivu dědičnosti a možných důvodech selhávání pěstounské péče před dosažením zletilosti dítěte v pěstounské péči. Výzkumná část vycházející z kvalitativního výzkumného šetření, představuje konkrétní důvody vedoucí k selhávání pěstounské péče před dosažením zletilosti dětí.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, Jiří. Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.

MARXTOVÁ M., MAREČKOVÁ M. Děti s psychiatrickou diagnózou. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978-80-86991-15-3.

ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

KOVALČÍKOVÁ, Monika. Důvody navrácení z náhradní rodinné péče. Právo a rodina, 2010, 12(9), s. 17-21. ISSN 1212-866X.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2.

Zadávací pracoviště: Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Kateřina Krupková

Oponent: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 9.12.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Mapování důvodů selhávání pěstounské péče vypracovala pod vedením vedoucí mé práce Mgr. et Mgr. Kateřiny Krupkové samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 22.4.2024

.....

Anežka Škodová

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucí mé práce Mgr. et Mgr. Kateřině Krupkové za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování této bakalářské práce věnovala.

Anotace

ŠKODOVÁ, Anežka. Mapování důvodů selhávání pěstounské péče před zletilostí dítěte. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 56 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá důvody selhávání pěstounské péče. Cílem práce je identifikovat nejčastější důvody selhávání pěstounské péče a v návaznosti na zjištěné výsledky empirického šetření formulovat doporučení pro praxi. V teoretické části je popsána charakteristika pěstounské péče, její legislativní vymezení, formy pěstounské péče a zprostředkování pěstounské péče. V další kapitole je vymezeno dítě v pěstounské péči, specifika dítěte v pěstounské péči, potřeby dětí v pěstounské péči a identita takového dítěte. V poslední teoretické kapitole jsou nastíněny důvody a četnost selhávání pěstounské péče a možnosti prevence selhávání pěstounské péče. Cílem vlastního kvalitativního výzkumného šetření bylo určit faktory na straně dítěte, pěstounů a pomáhajících subjektů, které vedou k předčasnému ukončení pěstounské péče.

Klíčová slova: dítě, rodina, organizace, péče pěstounská, selhání

Annotation

ŠKODOVÁ, Anežka. Mapping the reasons for foster care failure before the child's majority. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024. 56 pp., Bachelor thesis.

Bachelor thesis on the reasons for foster care failure. The aim of the thesis is to identify the most common reasons for foster care failure and to formulate recommendations for practice in relation to the findings of the empirical investigation. The theoretical part describes the characteristics of foster care, its legislative definition, forms of foster care and mediation of foster care. The next chapter defines the child in foster care, the specifics of the child in foster care, the needs of children in foster care and the identity of such a child. The last theoretical chapter outlines the reasons and frequency of foster care failure and the possibilities of preventing foster care failure. The aim of the actual qualitative research investigation was to identify factors on the part of the child, foster carers and helping agents that lead to premature termination of foster care.

Keywords: child, family, organization, foster care, failure

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod.....	9
1 Charakteristika pěstounské péče	10
1.1 Legislativní vymezení pěstounské péče.....	11
1.2 Dávky pěstounské péče.....	12
1.3 Formy pěstounské péče.....	13
1.4 Zprostředkování pěstounské péče	15
2 Dítě v pěstounské péči	18
2.1 Specifika dětí v pěstounské péči	18
2.2 Potřeby dětí v pěstounské péči.....	20
2.3 Identita dětí v pěstounské péči.....	21
3 Selhávání pěstounské péče.....	23
3.1 Četnost a důvody selhávání pěstounské péče	24
3.2 Možnosti prevence selhávání pěstounské péče.....	25
3.3 Dopady selhání pěstounské péče na dítě.....	27
4 Empirické šetření zaměřené na důvody selhávání pěstounské péče.....	29
4.1 Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky	29
4.2 Metodika kvalitativního výzkumného šetření.....	29
4.3 Charakteristika výzkumného souboru	31
4.4 Interpretace výsledků výzkumného šetření.....	32
4.5 Diskuse výsledků a doporučení pro praxi.....	41
Závěr	47
Seznam použitých zdrojů.....	48
Seznam tabulek	52
Přílohy.....	53

Úvod

Dětství by mělo být šťastné. I v životě dětí se objevují starosti, strachy a problémy, kterým musí čelit. Jestliže se však dítěti dostává milujícího, respektujícího a podporujícího rodinného zázemí, lze je většinou bez větších potíží a následků zvládnout. V případě, že se dítěti nedostává potřebného zázemí v rodině, bývá umístěno do ústavní nebo náhradní rodinné výchovy. Za nejvhodnější formu náhradní rodinné péče bývá považována pěstounská péče nebo adopce.

Nalezení nového domova pro dítě v podobě náhradní rodiny ale nemusí vždy naplnit původní očekávání. Existují případy, kdy pěstounská péče selže a dítě se vrací zpět do ústavní péče. Dopady této zkušenosti na dítě mohou být velmi závažné. Je proto důležité zaměřit se na faktory, které k selhávání pěstounské péče vedou. Tato problematika je předmětem předložené bakalářské práce, jejíž cílem je identifikovat nejčastější důvody selhávání pěstounské péče a v návaznosti na zjištěné výsledky formulovat doporučení pro praxi. Motivací k volbě tématu je osobní zájem autorky práce, především však jeho aktuálnost. Poznání hlavních příčin selhávání pěstounské péče a porozumění tomuto procesu je nezbytným východiskem pro zavedení změn, které by eliminovaly rizika předčasného ukončení pěstounské péče.

Práce je koncipována jako teoreticko-empirická. V rámci první kapitoly je nejprve stručně představena pěstounská péče. Její legislativní ukotvení, existující formy pěstounské péče a nastíněn je proces zprostředkování pěstounské péče. V druhé kapitole je popsáno dítě v pěstounské péči. Jeho specifika, potřeby a identita v pěstounské péči. Zmíněny jsou hlavní potřeby dětí v pěstounské péči a pojednáno je o fenoménech, jakými jsou attachment, citová deprivace, profesionální rodičovství či budování identity dítěte v pěstounské péči. Ve třetí kapitole je věnována pozornost samotnému selhávání pěstounské péče, možnostem prevence a též dopadům předčasného ukončení pěstounské péče na dítě. Čtvrtá kapitola se zabývá samotným empirickým šetřením, které bylo provedeno kvalitativní formou pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Cílem empirického šetření je určit faktory na straně dítěte, pěstounů a pomáhajících subjektů, vedoucí k předčasnému ukončení pěstounské péče. K analýze získaných dat bylo užito otevřené kódování zakotvené teorie. Získané výsledky jsou v diskusi vztaženy k hlavní výzkumné otázce a dílčím výzkumným otázkám. V návaznosti na zjištěné výsledky jsou v práci formulována doporučení pro praxi, určená pro odborníky pomáhající pěstounským rodinám a též samotným pěstounům.

1 Charakteristika pěstounské péče

V první kapitole teoretických východisek je popsána základní charakteristika pěstounské péče. Její legislativní vymezení, přiblížení jednotlivých forem pěstounské péče. Dále je v kapitole uvedeno, jak probíhá zprostředkování pěstounské péče.

Pěstounská péče je náhradní rodinná péče, v níž je za výchovu dítěte zodpovědný pěstoun. Vzniká na základě rozhodnutí soudu, který ji také jako jediný může zrušit. Jestliže o zrušení pěstounské péče požádá pěstoun, soud mu musí vyhovět. Dítě může být svěřeno do péče i jednotlivci, podmínkou není ani manželství, ani partnerský vztah. Dávky pěstounské péče jsou agendou úřadu práce. (Středisko náhradní rodinné péče, 2023)

Svěřením dítěte do pěstounské péče nezanikají práva biologických rodičů, což se týká i kontaktu s dítětem, které bylo svěřeno do pěstounské péče. Tento kontakt je důležitý i pro dítě, s ohledem na formování identity a též udržení či prohloubení nebo zlepšení vztahu s rodiči. (Jirková, 2021)

Pěstounská péče může být i na přechodnou dobu a biologičtí rodiče si mohou zažádat o opětovné svěřeni do jejich péče. Při svěřeni dítěte do pěstounské péče zůstávají rodičům některá práva, ale i vyživovací povinnost. Výši výživného stanoví rodičům soud. Soud upřednostňuje pěstounskou péči realizovanou blízkými osobami dítěte. Pěstounem může být pouze osoba s trvalým bydlištěm v České republice, přičemž dalším požadavkem je, aby pěstoun skýtal záruku řádné péče o dítě. Dítě může být svěřeno i do předpěstounské péče. V tomto případě soud vykonává nad dítětem dohled. Upraveny jsou také podmínky, týkající se společné péče manželů. Pěstounská péče zaniká nejčastěji zletilostí, případně nabytím svéprávnosti. (z. č. 89/2012 Sb.)

Pěstouni na přechodnou dobu poskytují specifickou službu dítěti i rodině a jsou považováni za profesionály. Dítě u nich pobývá krátkou dobu, během které mají pěstouni zajistit dítěti bezpečné a láskyplné prostředí, připravit dítě na další rodinu, nebo návrat do biologické rodiny. Má velký význam u dětí v kojeneckém či batolecím věku, a to z důvodu potřeby mít bezpečný, intenzivní vztah s druhou osobou, což v ústavní péči zajistit nelze. V případě dětí předškolního věku je vhodnější, pokud dítě nenavštěvuje mateřskou školu, ale je s pěstounem v domácím prostředí. Dospívající většinou nejsou do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřováni, což je dáno spíše dřívější praxí, než že by nebyla pro adolescenty vhodná. (Pazlarová, 2016)

1.1 Legislativní vymezení pěstounské péče

Pěstounská péče je legislativně vymezena zákonem č. 89/2012 Sb. občanským zákoníkem a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. (Středisko náhradní rodinné péče, 2023)

Pěstounská péče je v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí definována jako: „*Osobní péče poskytovaná osobou pečující*“. (z. č. 359/1999Sb, §47a/1a)

Pěstounská péče může mít dvě podoby. První představuje zprostředkovaná pěstounská péče, která existuje ve třech formách. Jedná se o pěstounskou péči poskytovanou dítěti osobou pečující, po doručení oznámení o vhodnosti této osoby stát se pěstounem tohoto dítěte, dále o pěstounskou péči na přechodnou dobu a poslední variantou je pěstounská péče poskytovaná sourozenci dítěte svěřeného do pěstounské péče. Druhou podobou je pěstounská péče nezprostředkovaná tímto způsobem. (z. č. 359/1999 Sb., § 47a, písm. č. 1)

Vymezení nezprostředkované pěstounské péče je velmi obecné a v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí není již blíže tato podoba pěstounské péče přiblížena. Jedná se však o nejvíce zastoupenou pěstounskou péči, jak dokazují data Nadace Sirius. Termín nezprostředkovaná pěstounská péče odkazuje na skutečnost, že tato forma pěstounské péče nebyla zprostředkována úřadem. Nejčastěji se jedná o příbuzné, a proto bývá nazývána i jako příbuzenská pěstounská péče, což ale není přesné. (Lipová, Krbcová a Tomanová, 2019)

Jak správně podotýká Matyšková (2023), pěstounem nemusí být vždy příbuzný. Jednat se může také o sousedku či souseda, kamarádku nebo kamaráda rodičů apod. Vždy se ale jedná o situace, kdy si pěstoun sám našel dítě, nebo si dítě našlo jeho.

V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí je dále vymezeno, jaká práva mají pěstouni, především co se týče finanční podpory. Práva pěstounů jsou spojena s možností čerpání trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě ve vymezených případech, jako je dočasná neschopnost práce, narození dítěte, úmrtí blízké osoby nebo vyřizování nezbytně nutných osobních záležitostí. Jedná se také o právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče v případě, že dítě dosáhlo alespoň dvou let, a to v rozsahu alespoň 14 dnů. Pěstouni mají také právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci minimálně jednou za šest měsíců. (z. č. 359/1999Sb.)

Pěstouni mají i povinnosti, které vychází ze zákona. V souladu s vytvořeným individuálním plánem ochrany dítěte mají pěstouni povinnost udržovat a rozvíjet vztah

dítěte s biologickými rodiči nebo jinými blízkými osobami, pokud soud neurčí jinak. Pěstouni se musí vzdělávat v oblasti výchovy a péče o dítě, konkrétně v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců jdoucích po sobě. (z. č. 359/1999 Sb.)

Tématu styku svěřeného dítěte s jeho biologickou rodinou nebo jinými blízkými osobami je věnováno více pozornosti v kapitole druhé i třetí. Na tomto místě je však vhodné doplnit, že pěstoun je sice odpovědný za výchovu svěřeného dítěte, ale není jeho zákonným zástupcem. Nemá tak např. vyživovací povinnost. Může ale svěřené dítě zastupovat v rámci běžných aktivit a při jednání s úřady. Jestliže se však jedná o mimořádné záležitosti, jako je např. vyřízení cestovního pasu, musí pěstoun získat souhlas biologického rodiče. Pokud rodič souhlas nemůže udělit, uděluje souhlas soud. (Nadace Sirius, 2023)

Práva a povinnosti pěstounů jsou detailněji upravena v dokumentu, který se jmenuje Dohoda o výkonu pěstounské péče. Tuto dohodu musí pěstoun uzavřít buďto s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, častěji se však jedná o doprovodnou organizaci. (Nadace Sirius, 2023)

V občanském zákoníku je popsán základní rámec pěstounské péče. V tomto legislativním dokumentu je namísto termínu pěstounská péče užíván pojem pěstounství. Uvedeno je, že svěřením dítěte do péče pěstounovi nastává v případě, kdy se o dítě nemůže starat žádný z rodičů ani poručník, přičemž pěstounská péče má vždy přednost před péčí ústavní, tj. např. pobytem v dětském domově. Explicitně je též v občanském zákoníku uvedeno, že dítě svěřené do pěstounské péče má pomáhat v pěstounské domácnosti a pokud má vlastní příjem, má pěstounům přispívat na úhradu společných potřeb rodiny. (z. č. 89/2012 Sb.)

1.2 Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče zahrnují příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměnu pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při pěstounské péči. Dávky pěstounské péče zohledňují náročnost této péče a slouží primárně k zajištění základního hmotného zabezpečení dítěte. Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte se odvíjí od věku dítěte a od jeho případného postižení, resp. stupni závislosti na pomoci jiné fyzické osoby. Nárok na odměnu pěstouna má jak osoba pečující, tak i osoba v evidenci. Jestliže pěstounskou péči vykonávají manželé, nárok na odměnu pěstouna má jen jeden z nich. Odměna pěstouna je vyplácena stejně jako příspěvek na úhradu potřeb pěstouna měsíčně a je násobkem minimální mzdy,

přičemž výše násobku závisí na počtu dětí v pěstounské péči a též na stupni závislosti na pomoci jiné fyzické osoby. (z. č. 359/1999 Sb.)

Příspěvek při pěstounské péči je poskytován v případě nezprostředkované pěstounské péče. Výše tohoto příspěvku je dána součinem částky životního minima jednotlivce a koeficientu 1,8. Příspěvek při převzetí dítěte je jednorázový, odvíjí se od věku dítěte. Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla je určen pro pěstouna, který má v péči alespoň tři děti. Maximální výše příspěvku je 100 000 Kč. Poměrnou částku musí pěstoun vrátit, jestliže přestal být pěstounem nebo vůz prodá, daruje apod. Pěstouni jsou povinni veškeré podstatné změny, související s výkonem pěstounské péče, ohlásit do 8 dnů krajské pobočce úřadu práce. (z. č. 359/1999 Sb.)

1.3 Formy pěstounské péče

Jak již bylo uváděno v předchozí kapitole, základní dělení pěstounské péče se týká rozdělení pěstounské péče na zprostředkovanou a nezprostředkovanou. Matyšková (2023) vysvětluje, že se jedná o nedávnou změnu, která nastala v návaznosti na novelu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Novelu tohoto zákona připravovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) již delší dobu. Připravena byla v polovině roku 2020, ovšem ve Sbírce zákonů byla publikována až v roce 2021. Změny tedy nastaly až v roce 2022. Do té doby měli všichni dlouhodobí pěstouni nárok na odměnu pěstouna. Od roku 2022 pobírají pěstouni, kteří mají dítě v nezprostředkované pěstounské péči, namísto odměny pěstouna příspěvek při pěstounské péči. Zvláštní podkategorii u nezprostředkované pěstounské péče jsou prarodiče, kteří pobírají též příspěvek při pěstounské péči, ale v nižší výši, než je tomu v případě ostatních pěstounů nezprostředkované pěstounské péče. U nezprostředkované pěstounské péče musí pěstoun soudu doložit, že jeho péče o dítě není zjevně bezdůvodná, což znamená, že je nutné doložit, že se nejedná pouze o způsob, jak čerpat příspěvek při pěstounské péči, aniž by tato péče skutečně probíhala. Pěstoun musí doložit, že se biologičtí rodiče skutečně nemohou nebo nechtějí o dítě starat. V důsledku novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí musí pěstouni ve zprostředkované pěstounské péči doložit oznámení o vhodnosti.

Dle MPSV (2021) není předepsána forma doložení tohoto oznámení. Většinou se jedná o dokument vydaný příslušným krajským úřadem. V minulosti toto oznámení vydávalo i MPSV a obecní úřady. Lze doložit i tyto dokumenty, ale zvlášť ke každému dítěti, svěřenému do pěstounské péče.

Tyto dvě formy pěstounské péče odlišuje především finanční podpora pěstounům. Odměna pro pěstouna se odvíjí od minimální mzdy, zatímco příspěvek při pěstounské péči se odvíjí od životního minima. Odměna pro pěstouna je pojmána jako příjem ze závislé činnosti. Stát platí za pěstouna zdravotní i sociální pojištění, což se netýká nezprostředkované pěstounské péče, u níž je příspěvek při pěstounské péči koncipován jako sociální dávka. U nezprostředkované pěstounské péče si navíc nemůže pěstoun odečíst daňové slevy. (Matyšková, 2023)

Rozdíl mezi těmito formami pěstounské péče se týká také procesu zprostředkování, který pěstouni v nezprostředkované pěstounské péči neabsolvují, tj. nedochází ani k odbornému posouzení jejich osoby, ani se jich netýká odborná příprava. (Lipová, Krbcová a Tomanová, 2019)

Nezprostředkovaná pěstounská péče převažuje, přičemž nejvíce je v rámci ní zastoupena příbuzenská pěstounská péče. V roce 2017 vykonávalo pěstounskou péči celkem 12 351 osob. Příbuzenská pěstounská péče byla zastoupena v 68 % (celkem 8 343 osob), dlouhodobou pěstounskou péči vykonávalo 25 % pěstounů (celkem 3 108 osob), pěstounská péče na přechodnou dobu byla zastoupena jen v 7 % (900 osob). (Lipová, Krbcová, Tomanová, 2019)

K 31. prosinci roku 2022, což je nejnovější statistický přehled dostupný na webových stránkách MPSV, bylo v pěstounské péči celkem 12 268 dětí, což naznačuje oproti roku 2017 mírné snížení. Z tohoto počtu bylo svěřeno do pěstounské péče osobě blízké nebo příbuzné 9 080 dětí, tj. 74 % dětí. V pěstounské péči na přechodnou dobu bylo k témuž datu 535 dětí. (MPSV, 2023 a)

Pěstounská péče na přechodnou dobu plní institut krizového nebo přechodného umístění dítěte mimo vlastní rodinu. Na základě návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí může soud svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, zařazených v evidenci vedené krajským úřadem, a to na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů vychovávat. Jedná se o případy, kdy rodič nemůže dítě vychovávat ze zdravotních důvodů či výkonu trestu odnětí svobody, nebo na dobu, než dají rodiče souhlas s osvojením, případně na dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení. Soud stanovuje pěstounskou péči na přechodnou dobu předběžným opatřením. (Bubleová et al., 2021)

Záměrem pěstounské péče na přechodnou dobu je, aby dítě nemuselo být umístěno do ústavní výchovy, než se pro něj najde jiné, trvalejší řešení. Přechodná péče na přechodnou dobu existuje od roku 2006, ale až do roku 2013 nebyla téměř využívána,

neboť nebylo dostatečně zajištěno sociální a finanční zabezpečení pěstounů. V roce 2013 nastala novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která zlepšila podmínky pro tuto formu pěstounské péče. Již během prvního roku se v pěstounské péči na přechodnou dobu ocitlo 200 dětí. (Pazlarová, 2016)

Pěstouni pro pěstounskou péči na přechodnou dobu jsou vedeni krajským úřadem v evidenci osob, do které se zájemci hlásí prostřednictvím obecního úřadu. Nutné je odborné posouzení osobnosti žadatele. Soud každé tři měsíce musí přezkoumat, zda stále platí důvody pro pokračování v pěstounské péči na přechodnou dobu. Většinou se vychází ze zprávy od orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat maximálně jeden rok. (zákon č. 359/1999 Sb.)

Existuje také předpěstounská péče. Jedná se o případy, kdy je dítě v ústavu, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo v pěstounské péči na přechodnou dobu. Může jít i o dítě, které není v ústavní výchově, ale rodiče s pěstounskou péčí souhlasí. Dítě je tak svěřeno do péče zájemců o pěstounskou péči, kteří splňují kritéria. O předpěstounské péči rozhoduje také soud, který může svěřit dítě zájemcům o pěstounskou péči. Doba je stanovena s ohledem na okolnosti případu. Nejdéle do 3 měsíců musí být zahájeno řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče. Soud nad jejím průběhem vykonává dohled. (MPSV, 2023 b)

1.4 Zprostředkování pěstounské péče

Zprostředkování pěstounské péče smí provádět pouze orgán sociálně-právní ochrany dětí a spočívá ve vyhledávání dětí, kterým je zapotřebí zajistit péči v náhradním rodinném prostředí, ve vyhledávání vhodných pěstounů, v odborné přípravě pěstounů a ve výběru konkrétního pěstouna pro konkrétní dítě. (z. č. 359/1999 Sb.)

Celý proces výběru vhodného pěstouna probíhá jako sled dílčích kroků. Zájemce musí podat žádost o zprostředkování náhradní rodinné péče obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Obecní úřad shromáždí veškeré potřebné podklady, provede sociální šetření v rodině žadatele a založí spisovou dokumentaci o žadateli, kterou neprodleně postoupí krajskému úřadu. Žadatele následně posuzuje krajský úřad, který v případě kladného posouzení zařadí zájemce do evidence a posoudí a zhodnotí odbornou přípravu pěstouna k přijetí pěstounského dítěte do rodiny. Krajský úřad poté vybírá pro děti v evidenci vhodné pěstouny, přičemž je vycházeno i z evidencí jiných krajů. Při nalezení vhodného pěstouna a dítěte následuje navazování kontaktu s dítětem. Jestliže má jedinec zájem o pěstounskou péči u daného dítěte, podá návrh soudu na svěřením dítěte

do předpěstounské péče, a to nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy obdržel oznámení, že byl vybrán jako vhodný pěstoun. (Bubleová et al., 2021)

U pěstouna se posuzuje jeho zdravotní stav, včetně zhodnocení rizika zhoršení zdravotního stavu v dlouhodobějším horizontu. Toto zdravotní posouzení provádějí lékaři určení příslušným krajským úřadem. Vychází se i ze zpráv praktického lékaře a ze zpráv lékařů specialistů, jestliže je jedinec v jejich péči, což se týká např. péče psychiatrické, u které je nutné aktuální vyšetření. Vyloučení jsou jedinci s omezenou fyzickou nebo psychickou výkonností a osoby sociálně problematické. Následuje psychologické vyšetření, v němž je kladen důraz na zjištění, zda je jedinec způsobilý stát se pěstounem a též do jaké míry může aktuálně převzít dítě do pěstounské péče. Posuzuje se i rodinná situace. Psychologické vyšetření by mělo být komplexní, s užitím různých diagnostických metod. Výsledkem je písemná závěrečná zpráva. Kromě případné psychopatologie je přihlíženo k věku žadatele. Problematický je věk pěstouna nad 50 let, nebo věkový rozdíl, který je menší než 20 let a vyšší než 40 let oproti pěstounskému dítěti. Přihlíží se i k historii partnerských vztahů (jaké měl jedinec partnerské vztahy). Rizikový je zájemce, kterému se již potřetí rozpadl dlouhodobý vztah, který žije v problematickém partnerském vztahu nebo který dosud navazoval pouze krátké partnerské vztahy. Podobně jsou riziková traumata v osobní historii zájemce. Zcela nevhodný je jedinec, který selhal v péči o vlastní děti. (Pazlarová, 2016)

Přípravné kurzy budoucích pěstounů zajišťuje příslušný krajský úřad, nebo pověřené osoby. Cílem přípravy je zprostředkovat pěstounům reálný náhled na to, co pěstounská péče obnáší, jaká jsou specifika dětí, jaké nároky jsou kladeny na pěstouny, resp. celou rodinu, s jakými potížemi se lze setkat a jak je následně řešit apod. Pěstoun by si měl v rámci přípravy ujasnit, jaké jsou jeho očekávání a jaké dítě chce přijmout. Pěstouni mají možnost konzultovat problematiku s odborníky, ale též pěstouny, kteří již mají s pěstounskou péčí dlouhodobější zkušenost. Od pěstouna se také očekává, že se bude v této oblasti vzdělávat i sám. (Bubleová et al., 2021)

Každý pěstoun musí absolvovat tuto přípravu minimálně v rozsahu 48 hodin. U pěstounské péče na přechodnou dobu se jedná o dobu delší, v rozsahu alespoň 72 hodin. Jestliže jedinec v minulosti přípravu absolvoval, může být zkrácena. Většinou je zajišťována psychology a sociálními pracovníky, se specializací na náhradní rodinnou výchovu. Příprava žadatelů probíhá individuálně nebo v malých skupinách. Krajský úřad zajišťuje přípravu dětí v rodině. (Pazlarová, 2016)

Lze doplnit, že celý proces přípravy a odborného posouzení žadatelů je velmi důležitý a neměl by být podceněn, neboť nedostatečná příprava a výběr budoucích pěstounů může být významným faktorem selhání pěstounské péče.

Důležité okolnosti výkonu pěstounské péče obsahuje dohoda, kterou uzavírá pěstoun nejpozději do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěření dítěte do péče, přičemž dohoda musí být v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. Jestliže je dohoda uzavřena s pověřenou osobou (doprovázející organizací), musí tato strana každých šest měsíců podávat obecnímu úřadu s rozšířenou působností zprávu o průběhu pěstounské péče a plnění dohody. Obecní úřad může ve vybraných případech (závažné nebo opakované porušování povinností, maření sledování naplňování dohody, odmítnutí přijetí dítěte) dohodu vypovědět. Pěstoun nebo osoba v evidenci ji může vypovědět bez udání důvodu. (z. č. 359/1999 Sb.)

2 Dítě v pěstounské péči

Druhá kapitola práce popisuje specifika dětí v pěstounské péči. Pozornost je věnována tématům attachmentu, identity dítěte a kontaktu s biologickou rodinou.

Do pěstounské péče přicházejí děti z nefungujících rodin nebo z ústavní péče, tj. z kojeneckých ústavů a dětských domovů. Česká republika je jednou z mála evropských zemí, v nichž je dosud možné umísťovat do ústavní výchovy i děti mladší tří let. Od roku 2025 to však již nebude možné. Umístění dítěte do kojeneckého ústavu vede k citové deprivaci, která dítě významně poznamenává. (Postránecká, 2023)

Pugnerová uvádí, že do pěstounské péče jsou svěřovány starší děti, které nejsou vhodné pro adopci, neboť např. nejsou zcela zdravé, jsou jiného etnika. Pro sourozenecké skupiny je žádoucí, aby do náhradní rodinné péče odešli všichni sourozenci. (Pugnerová, 2016)

Fico v souvislosti s tím uvádí termín „*těžko umístitelné děti*“, k nimž řadí velké sourozenecké skupiny, děti mající zkušenost s drogovou závislostí, děti týrané či zneužívané, děti s těžkým zdravotním postižením nebo znevýhodněním, s duševními poruchami, ve věku 10 a více let a děti romské. Jedná se o faktory, které byly uváděny komunikačními partnery. (Fico, 2014)

2.1 Specifika dětí v pěstounské péči

Deprivované děti

Děti deprimované mohou vykazovat sociální hyperaktivitu, sociální provokaci či být spíše hypoaktivní. V případě sociální hyperaktivity se děti vyznačují ztrátou zábrán při navazování kontaktů. Předvádějí se, neboť chtějí upoutat něčí pozornost. Usilují o navázání vztahu, ale jsou v něm spíše povrchní. Sociální zájem dominuje často na úkor plnění si povinností, včetně těch školních. Hůře si pak osvojují různé návyky a dovednosti. U dětí hypoaktivních je tomu spíše naopak. Jsou utlumené, pasivní až apatické. Převažuje u nich zájem o věci nad zájmem o lidi. Je tak u nich problematická citová odezva. V případě sociální provokace se u dítěte objevují formy chování, které vedou k odmítání ze strany druhých. Jedná se např. o různé výbuchy vzteku, žárlivosti apod. Příčinou je nedostatek blízkých vztahů a lásky. V individuálním kontaktu, kdy se jim dostane pozornost, se následně chovají zcela odlišně. U těchto dětí je zapotřebí vyvarovat se trestům, odmítání, neboť na ně budou reagovat provokací. (Bubleová, 2013)

Terapeutické rodičovství

V rámci terapeutického rodičovství je nutné věnovat pozornost citovým vazbám. Děti mohou mít v osobní historii týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání anebo trauma. Přes tyto zkušenosti vnímají vztahy s druhými. Potřebují tak specifický přístup, který bývá označován jako terapeutické rodičovství. (Právo na dětství, 2015)

Cílem terapeutického rodičovství je léčení a náprava vztahů, přičemž důležité je zaměřit se zejména na neverbální komunikaci, vztahy jako takové a bezpodmínečné přijetí. (Hughes, 2017)

Attachement

Fenoménem, který se k pěstounské péči a dětem v ní váže, je attachment (citová nebo také vztahová vazba, pouto, přilnutí). Attachment je primárně citovou, tedy emoční vazbou. Vztahová vazba se pak utváří v dětství, v prvních třech letech života. Každé dítě je biologicky vybízeno k tomu, aby přilnulo k jedné osobě, která mu poskytne pocit bezpečí. Tato zkušenost je nutná k získání jistoty a důvěry v sebe sama i ve druhé a je předpokladem úspěšného zvládnání života. (Slaměník, 2011)

Ideálně by se u dítěte měla vytvořit bezpečná vazba. Podmínkou bezpečné vazby je vnímavost potřeb dítěte primárním pečovatelem. Dítě potřebuje péči druhé osoby a být v těsné vazbě s primárním pečovatelem. Jestliže je narušena blízkost s primárním pečovatelem, reaguje dítě úzkostí, kterou by měl primární pečovatel redukovat pečujícím chováním. Dítě pak prožívá pocit bezpečí a lásky. V opačném případě pociťuje úzkost, na kterou může reagovat smutkem nebo hněvem. (Slaměník, 2011)

Kromě bezpečné vazby existuje také vazba úzkostná, ambivalentní, dále vazba vyhýbavá, úzkostně ambivalentní a dezorganizovaná. Úzkostný, ambivalentní attachment vzniká v případě, kdy pečující osoba není pro dítě předvídatelná. Období blízkosti se střídá s obdobím nedostupnosti. Dítě o sobě následně pochybuje, potřebuje potvrzování vlastní hodnoty a provokuje druhé, ve snaze získat pozornost. (Slaměník, 2011)

U vyhýbavého attachmentu si pečující osoba udržuje od dítěte emocionální odstup. Dítě následně nerozumí svým pocitům a potřebám, naučí se potlačovat své emoce, vyhýbá se blízkým vztahům a v dospělosti se může soustředit pouze na sebe a svůj výkon. (Slaměník, 2011)

Dezorganizovaný attachment se vyznačuje nepředvídatelností. Pečující osoba reaguje na dítě někdy vhodně, jindy nevhodně. Je pro dítě nepředvídatelná. Dítě se tak ocitá ve stavu, kdy vyhledává její blízkost, neboť je na ní závislé. Pečující osoba je pro

něj zároveň zdroje strachu. (Slaměník, 2011) Tato vazba se často objevuje u dětí týraných nebo zneužívaných. Děti se na tuto zkušenost často adaptují vytvořením silné kontroly vlastního chování. Později kontrolují chování druhých. Kontrola může být trestající nebo pečující. (Vavrda, 2019)

2.2 Potřeby dětí v pěstounské péči

U dětí existuje několik základních vývojových potřeb, které by měly být co nejvíce a nejlépe uspokojeny. V opačném případě u nich může nastat psychická deprivace. K těmto základním potřebám patří potřeba stimulace, potřeba smyslu, potřeba primárního citového vztahu, potřeba identity a potřeba otevřené budoucnosti. (Langmeier a Matějček, 2011)

Potřeba stimulace se váže k zajištění adekvátního množství podnětů, které jsou přiměřeny věku dítěte. Na základě jejich zajištění může dítě prozkoumávat svět, což vede k rozvoji různých schopností a dovedností. Potřeba smyslu se váže k dostatečné vnější smysluplné struktuře, pravidelnosti a řádu, což je důležité pro efektivní učení. Potřeba primárního citového vztahu se týká vztahu k primárnímu pečovateli, nejčastěji matce. Tento vztah má být bezpečný, jistý a láskyplný. Velmi důležitá je stabilita tohoto stavu. Potřeba otevřené budoucnosti je nejlépe naplňována v úplné, funkční rodině. Dítě může následně rozvíjet sounáležitost s rodinou. Klíčové je bezpodmínečné přijetí pěstounského dítěte. Díky těmto potřebám má dítě kapacitu a možnosti vnímat a plánovat svoji další budoucnost. (Langmeier a Matějček, 2011)

Děti v pěstounské péči mají také tyto potřeby, ale mnohé jsou vlivem prožité, či prožívané psychické deprivace více akcentovány, a navíc jsou velmi specifické. Dítě, které přichází do pěstounské rodiny, trpí zejména deprivací potřeby bezpečí. Dítě v pěstounské péči potřebuje porozumět své situaci, mít možnost s někým sdílet své zkušenosti, včetně prožitých traumat. Potřebuje zažívat bezpečné vztahy, být respektováno, vnímáno a bezpodmínečně přijímáno. Potřebuje k někomu patřit, klást otázky a být neustále o něčem ujišťováno. Musí zvládnout situaci, v níž se ocitá, ale také zvládnout samo sebe. Velmi důležitá je potřeba poznat svoji identitu, s čímž se často pojí potřeba návratu k biologické rodině. Navíc mají děti v pěstounské péči určité zvláštní potřeby. K takovým potřebám patří potřeba specifického zlobení, při kterém dítě zlobí tak, aby připoutalo pozornost a způsobem, který pro něj může být až života ohrožující, kdy se může jednat o sebepoškozování. Dále se tyto děti specificky něčeho dožadují, třeba

i krádežemi. V neposlední řadě pěstounské děti potřebují, aby pečující osoba chtěla a rozuměla jejich životnímu příběhu. (Právo na dětství, 2015)

Dítě v pěstounské péči potřebuje, aby byly ze strany pěstouna emocionálně korigovány jeho předchozí zkušenosti. Pěstoun musí být dítěti oddaný a musí se pokusit vcítit se do jeho situace, prožívání, být trpělivý a poskytovat dítěti podporu. Jeho snahou by mělo být překonání vztahové prázdnoty, kterou dítě zažilo. Pěstoun usiluje o přechod od nejisté vazby k jisté, bezpečné vazbě. Proto je důležité, aby se dítě ocitalo v podpůrném a bezpečném prostředí. To se týká nejen osob, s nimiž je v kontaktu, ale též roviny materiální, například pokojíček dítěte, který si může vybavit dle svých preferencí a potřeb, nebo vymezení hranic v domácnosti. Týká se to i času a s ním spojené strukturování dne a činností. Pěstoun musí dokázat adekvátně reagovat na chování dítěte, aby bylo dosaženo emocionální, korektivní zkušenosti. (Caims, 2013)

Dítěti je nutný umožnit, pokud je to pro něj v dané situaci vhodné, kontakt s jeho biologickou rodinou. Kontakt s biologickou rodinou může být písemný, telefonický či osobní. Vždy závisí na rozhodnutí kompetentních osob, tedy pracovníků OSPODu a doprovázející organizace, které posoudí, zdali je kontakt vhodný a možný a jaký druh kontaktu je pro dítě nejlepší. Mělo by být přihlíženo i k přáním samotného dítěte. Je-li to nutné, je zajištěn asistovaný styk, u kterého probíhá kontakt s rodičem, za přítomnosti sociálního pracovníka v neutrálním prostředí. Postupně je navazován bezpečný kontakt a biologičtí rodiče jsou vedeni k vhodnému chování vůči dítěti. Pěstoun má povinnost kontakt s biologickou rodinou podporovat. (Právo na dětství, 2015)

2.3 Identita dětí v pěstounské péči

Identitou se rozumí totožnost nebo stejnost osoby. Vymezuje, kým člověk je a za koho se považuje. Týká se autenticity jedince, integrity, kontinuity vlastního já, sebedefinování, ale i definování jinými. (Výrost, Slaměník Sollárová, 2019)

Rodina, do které dítě přichází, se může značně lišit od rodiny biologické, a to včetně atributů, které jsou významné. To se týká zejména rasy a náboženství. Je velmi důležité, aby pěstouni v souvislosti se zajištěním kontinuity identity dítěte tuto skutečnost reflektovali. (Staller, 2005)

V českém prostředí je téma identity dítěte v pěstounské péči značně akcentováno, což souvisí se skutečností, že nemalá část dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče, jsou romského původu. Zásadní je pracovat s romskou identitou. Není-li tomu tak, dítě má pocit, že nikam nepatří. Ocítá se mezi dvěma světy. První je tvořen kulturou náhradní

rodiny, kterou je nejčastěji kultura většinové společnosti. Druhý je zastoupen romskou kulturou. Romové tvoří značně početnou menšinu v České republice, která ale není příliš dobře přijímána. Být Romem znamená nemalé sociální vyloučení. Romské děti čelí stigmatizaci a bývají odmítány vrstevníky. Důležité je zaměřit se při rozvoji identity dítěte z jiné kultury na čtyři oblasti, kterými jsou přijetí odlišnosti, postupné budování identity, začleňování prvků jeho kultury do každodenního života a plánovitost. V rámci přijetí odlišnosti by si měli pěstouni uvědomit, jaký postoj k určité kultuře mají a z jakých znalostí vycházejí. Měli by si nastudovat pozitivní a negativní charakteristiky romské kultury. Oblast postupného budování identity se týká seznamování dítěte s jeho původní kulturou v co nejranějším věku a přiměřeně danému věku. Pěstoun by měl seznámit dítě s jeho životním příběhem. Jestliže je do rodiny přijato dítě z odlišné kultury, celá rodina se tím proměňuje. Do rodiny je vhodné začlenit některé tradice z původní kultury dítěte, mluvit o dané kultuře, poukazovat na některé její významné osobnosti. Plánovitost se vztahuje k budování identity dítěte dle předem naplánovaných kroků, s čímž by měla pomoci i doprovázející organizace. (Výrost, Slaměník Sollárová, 2019)

3 Selhávání pěstounské péče

Kapitola popisuje přehled problematiky selhávání pěstounské péče. Zejména s využitím dostupných výzkumů na toto téma jsou popsány hlavní důvody selhávání pěstounské péče. Dále jsou uvedeny možnosti prevence selhávání pěstounské péče a v závěru kapitoly je stručně přiblíženo, jaký dopad má selhání pěstounské péče na samotné dítě.

Nejkomplexnější a nejnovější informace o stavu selhávání pěstounské péče v České republice pochází z výzkumné zprávy organizace Lumos. Z této zprávy vyplývá, že dlouhodobá pěstounská péče selhává v 10 % případů. V pěstounské péči na přechodnou dobu se jedná o 3 % případů, ve kterých pěstounská péče selhává. (Křižanová, 2020)

Důvody selhávání pěstounské péče nespočívají pouze v náhradní, pěstounské rodině. Může se jednat i o faktory na straně dítěte. O jeho zdravotní stav, zejména přítomnost určitého postižení, etnický původ a o citovou deprivaci v osobní historii. Dalšími příčinami jsou nedostatečné posouzení žadatelů, kdy byly nedostatečně zmapovány motivy k pěstounské péči, nebo osobnost samotného žadatele. (Barvíková, 2015).

Pokud dítě odchází z pěstounské péče do ústavní výchovy, nejčastěji se jedná o dětský domov, diagnostický ústav, dětský domov se školou nebo výchovný ústav. Děti předškolního věku se nejčastěji daří umístit do jiné pěstounské rodiny. U starších dětí převládá ústavní výchova. Za zmínku stojí, že 82 % dětí, které odešly do ústavní péče, v ní pobývaly již v minulosti. Oproti tomu v případě dětí, které před pěstounskou péčí v ústavní výchově nebyly, do ní odchází 56 % dětí. U dětí, které do pěstounské péče odcházejí z ústavní výchovy, je tak vyšší riziko, že nebude pěstounská péče úspěšná. (Křižanová, 2020)

Děti, u kterých selhala pěstounská péče, se často dále stěhují do jiných dětských domovů, nebo z důvodu nárůstu náročného chování přecházejí do diagnostických ústavů, výchovných ústavů nebo ZDVOP a jen v minimálním případě si je někdo osvojí. (Křižanová, 2020)

3.1 Četnost a důvody selhávání pěstounské péče

Oficiální statistiky, především statistiky MPSV, nepodávají o této oblasti pěstounské péče přehled. Zjištěná data pochází z odhadů, založených na datech od OSPOD (Orgán sociálně – právní ochrany dětí) z 10 krajů ČR, a to za léta 2016–2018. V konkrétních číslech selhává každoročně pěstounská péče u 150–200 dětí, u přechodné péče se jedná přibližně o 15 dětí. Dvě ze tří dětí, u nichž selhala pěstounská péče, přecházejí do ústavní péče. Věk dítěte v době, kdy dojde k selhání pěstounské péče činí nejčastěji 13–14 let. K hlavním důvodům patří chování dítěte, resp. neovládnutí chování dítěte ze strany pěstounů, dále vztah mezi pěstounem a dítětem, problémy ve škole a rizikové chování dítěte. Ve 29 % případů je ovšem příčinou zanedbávání dítěte a u 13 % případů se jedná o týrání dítěte. (Křižanová, 2020)

Ze starších dat, která pochází z let 2006–2013, tedy z doby, kdy nebyla ještě v České republice realizována pěstounská péče v podobě, jako je tomu v současnosti vyplývá, že byl počet dětí, u nichž zanikla pěstounská péče na návrh pěstouna nebo OSPOD, přibližně 70–150 ročně, přičemž převládal zánik pěstounské péče na návrh pěstouna. V 8 % případů byla důvodem nedostatečně poskytovaná podpory pěstounům. Také v této době se děti nejčastěji vracely do ústavní péče (Barvíková, 2015).

Naopak nejnovější dostupná data pocházejí od MPSV za rok 2022. Z těchto dat vyplývá, že 615 dětí odešlo do jiné formy náhradní rodinné péče, bez bližší specifikace, o jaký typ náhradní rodinné péče se jednalo. Celkem 204 dětí odešlo do ústavního zařízení nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. (MPSV, 2022)

Průměrná délka pobytu dítěte v dlouhodobé pěstounské péči před jejím předčasným ukončením činí 5,5 let a medián jsou 4 roky. U každého třetího dítěte se jednalo o dobu kratší než 2,5 roku. Častěji se jedná o zprostředkovanou příbuzenskou péči. V případě prarodičů jako pěstounů je selhání pěstounské péče nižší oproti cizím osobám. Největším rizikem selhávání pěstounské péče jsou jiní příbuzní a přátelé rodiny. Tato zjištění mohou být vysvětlena vyšší tolerancí a trpělivostí prarodičů než jiných pěstounů. U třetiny případů podávají návrh na ukončení pěstounské péče sami pěstouni, častěji opět nepříbuzní pěstouni. OSPOD podává návrh na předčasné ukončení pěstounské péče přibližně stejnou měrou u pěstounů příbuzenských i cizích. V 64 % případů končí děti v ústavní péči, ve 29 % případů se jedná o jinou pěstounskou rodinu. U 7 % případů se jedná o návrat dítěte do biologické rodiny, což jsou případy úspěšné pěstounské péče, nikoliv neúspěšné. (Křižanová, 2020)

Pěstouni mívají nevhodné motivy, jako je snaha zajistit dítěti úplnou rodinu, nebo naopak kompenzovat určité nedostatky v pěstounské rodině. V obou případech nejsou dostatečně zohledněna specifika dětí v pěstounské péči. Pěstouni mají nereálné očekávání a nezvládají zátěž, která se s pěstounskou péčí pojí. Příčiny mohou být ale i na straně státu, který prostřednictvím relevantních osob příliš spěchá na zprostředkování pěstounské péče a nevěnuje náležitou pozornost šetření pěstounů. K dalším důvodům patří nedostatečná příprava budoucích pěstounů, která bývá různě kvalitní a nedostatečná kontrola pěstounských rodin. Problematická může být také podpora kontaktu s biologickou rodinou, což se následně odráží do vztahu dítěte s pěstouny. (Barvíková, 2015)

Na straně pěstounů je nejčastější důvodem vztah s dítětem, nezvládání náročného chování dítěte, traumatizace dítěte spojená s jeho dřívější zkušeností s týráním či zanedbáváním, neochota pěstounů spolupracovat s OSPOD, doprovázejícími organizacemi nebo dalšími subjekty, neabsolvování přípravy, což se týká nezprostředkované pěstounské péče, náročná spolupráce s biologickou rodinou, zdravotní stav pěstouna, nevhodné chování pěstouna vůči dítěti (zanedbávání), špatná dostupnost specializované podpory vzhledem k potřebám dítěte a týrání nebo zneužívání dítěte pěstounem. K méně častým důvodům patří vysoký věk pěstouna, vedoucí ke generačním problémům, přání dítěte, smrt pěstouna nebo odchod z rodiny jednoho z pěstounů, tj. změny v pěstounské rodině, útoky dítěte z pěstounské rodiny, osobní problémy pěstouna, závislostní chování pěstouna, nevhodné výchovné postupy pěstouna, upřednostnění jiných dětí v rodině pěstouna, obtíže pěstounské rodiny v oblasti bydlení a nízký věk pěstouna, který není na tuto roli dostatečně vyzrálý a připravený. (Křižanová, 2020)

3.2 Možnosti prevence selhávání pěstounské péče

Jak vyplývá z předchozího textu, v některých případech lze předejít selhání pěstounské péče. Dle pracovníků OSPOD by v tomto ohledu mohla pomoci kvalitnější příprava pěstounů, kvalitnější a odbornější posouzení pěstounů, kvalitnější vzdělávání pěstounů, kvalitnější doprovázení od doprovodné organizace, dostupná a vhodná terapie, která by byla určena nejen pro dítě, ale i pěstouny a měl by být kladen větší důraz na kontrolní nebo podpůrnou roli OSPOD. (Křižanová, 2020)

Podle Macely (2016) je důležité akcentovat práva dítěte, a to ve všech fázích zprostředkování a zajištění pěstounské péče.

Zajímavé je zjištění, že se náročné chování vyskytovalo pouze u 15-18 % dětí, u kterých nastalo selhání pěstounské péče. V celkovém počtu se tak jedná přibližně jen o 30 dětí. Z dílčích forem náročného chování se nejčastěji vyskytuje násilné a kriminální chování dítěte a zneužívání návykových látek. U poloviny dětí, které nesetrvaly v pěstounské rodině, byly zjištěny problémy se školou bez další specifikace. Celkem 30 % dětí s neúspěšnou pěstounskou péčí mělo přiděleného kurátora. Pokud se dětem dostávala pomoc a podpora, nejčastěji byla v podobě psychoterapeutické péče nebo psychologické podpory. Problematickým aspektem je však pozdní zahájení psychoterapie, tedy až v okamžiku, kdy se u dítěte objeví rizikové chování. Psychoterapie je částečně hrazena doprovázející organizací, nicméně u potřeby dlouhodobější terapie bývá problémem neochota nebo nemožnost pěstounů, platit dítěti psychoterapii z vlastních prostředků. Ještě méně, než psychoterapie jsou využívány služby středisek výchovné péče, minimálně pak nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. (Křížanová, 2020)

V zahraničí se často aplikuje model, kdy dítě zažije „domov“ ve více pěstounských rodinách. Tento systém se však jeví jako nevhodný a je hlavní příčinou selhávání pěstounské péče v zahraničí. Dítě nemá možnost pobývat kontinuálně ve stabilním prostředí, není tak možné na dítě působit emociálně-korektivní zkušeností. Naopak preventivně působí terapeutické rodičovství, které je v některých zemích aplikováno. Pěstounům se dostává systematické a intenzivní průpravy, která je následně posilována vhodným doprovázením. Pěstouni jsou následně schopni lépe porozumět potřebám dětí v pěstounské péči a co nejlépe je uspokojovat. Samotným dětem v pěstounské péči by se měla též dostávat psychologická či psychoterapeutická pomoc, a to ještě dříve, než se objeví případné problémy v chování dítěte nebo ve vztahu dítěte s pěstounem. Další možnost prevence se pojí s přípravou a zajištěním metodiky sociálních pracovníků, kteří pěstounskou péči zprostředkovávají, kontrolují rodiny a podporují je. (Ramsay-Irving, 2015)

V českém prostředí se jeví jako klíčová podpora doprovázejících organizací. V tomto ohledu je nezbytný pravidelný a systematický kontakt pracovníka doprovázející organizace s pěstounskou rodinou. Pracovník doprovázející organizace by měl společně s rodinou a dítětem plánovat nabídku a využití dalších služeb. Mezi oběma stranami by měla panovat vzájemná důvěra. Pěstouni se mohou potýkat s různými potížemi, které

by měly být zavčas řešeny. Tajit potíže a očekávat, že samy vymizí, zvyšuje riziko vzniku nepřekonatelného problému, což může vyústit v předčasné ukončení pěstounské péče. Odborný pracovník by se měl v rámci doprovázení zaměřovat na témata, jako je vztahová vazba, identita dítěte a na kontakt s biologickou rodinou a měl by postupovat podle individuálního plánu ochrany dítěte a společně s pěstouny hledat cesty, jak naplnit cíle Individuálního plánu ochrany dítěte. Zásadní je kontakt s dítětem v pěstounské péči, a to tak, aby mělo dítě možnost otevřeně a bez obav hovořit o problémech, s nimiž se v rámci rodiny pěstounů setkává. (Právo na dětství, 2015)

V případě kontaktu s biologickou rodinou je zapotřebí dobře zvážit, zda tento kontakt nebude narušovat fungování dítěte v pěstounské rodině. Dítě by mělo přijmout skutečnost, že v biologické rodině nemůže setrvat. Kontakt s biologickou rodinou by měl vést k vyrovnání se s minulými událostmi. Zcela zásadní je zabránit další traumatizaci dítěte. (Kocourková, Černá, 2018)

3.3 Dopady selhání pěstounské péče na dítě

Z negativních dopadů selhání pěstounské péče na dítě se jedná zejména o opakování traumatu, posílení nedůvěry vůči druhým lidem a snížené sebevědomí dítěte. U dětí se následně často objevuje negativní dopad v oblasti emocionality a chování, neschopnost dobře fungovat ve vrstevnickém kolektivu a nárůst rizikového chování. (Leve, 2012)

Maguire a kolektiv (2024) realizovali přehledovou studii, v níž se zaměřili na následky selhání pěstounské péče na dítě. Výsledky 14 analyzovaných studií poukazují na negativní dopady selhání pěstounské péče v oblasti chování a prožívání dětí. Důsledkem mohou být úzkosti, poruchy nálady, dysforie a uzavřenost dítěte vůči okolnímu světu.

V oblasti chování se u dětí objevuje opoziční chování, agresivita, impulzivita a provokace. Zjištěno bylo také vyšší riziko kriminálního chování. Toto riziko bylo zjištěno pouze u chlapců. Předčasné ukončení pěstounské péče je spojeno s vyšším rizikem závislostního chování nebo i s rozvojem posttraumatické stresové poruchy. Jak však autoři zdůrazňují, pěstounská péče často selhává v případech, kdy děti vykazují problémové chování už s příchodem do pěstounské rodiny. V minulosti zažily selhání biologických rodičů, a tato zkušenost se opakuje i u pěstounů. Důsledkem tak může být i negativní sebepojetí dítěte. (Maguire, 2024)

Děti v případě předčasného selhání pěstounské péče získávají další negativní zkušenost, která je může poznamenat na celý život. Tato často až traumatická zkušenost

vede k problémům ve všech významných oblastech dítěte. V případě dětí nízkého věku může být narušen vývoj mozku nebo i tělesný vývoj. Děti mají horší studijní výsledky a objevují se u nich problémy v chování. Kromě negativního sebepojetí získávají nedůvěru vůči druhým lidem. Umístění do další pěstounské rodiny je touto zkušeností výrazně ovlivněno. Děti často nejsou schopny vytvořit si s novými pěstouny dobrou citovou vazbu, neboť vstupují do tohoto vztahu s očekáváním dalšího selhání. Mnohdy se u nich zesiluje negativní chování, což následně zvyšuje riziko dalšího předčasného ukončení pěstounské péče. (Konijn, 2019).

Dle Papoviche (2019) mají děti, které měly zkušenost se selháním pěstounské péče, problémy v oblasti fyzického a psychického zdraví. Zvyšuje se u nich riziko obezity, kardiovaskulárních obtíží, deprese nebo sebevražedného chování.

Dle Leveho (2012) patří k negativním dopadům na dítě především opakování traumatu, posílení nedůvěry vůči druhým lidem, snížené sebevědomí dětí, kteří mají zkušenost se selháním pěstounské péče. U takových dětí se často objevují problémy v oblasti emocionality, chování. Děti nejsou schopny dobře fungovat ve vrstevnickém kolektivu a je u nich zřetelný nárůst rizikového chování.

4 Empirické šetření zaměřené na důvody selhávání pěstounské péče

V této kapitole je popsán koncept a průběh realizovaného výzkumného šetření. Výzkumné šetření bylo realizováno pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Cílovou skupinou tohoto výzkumného šetření jsou pěstouni a zaměstnanci doprovodných organizací pěstounů. Nejprve je vymezen cíl výzkumného šetření a hlavní výzkumná otázka, od které jsou odvozené dílčí výzkumné otázky. V kapitole je také přiblížena metodika výzkumného šetření. Na závěr empirického šetření jsou interpretovány výsledky tohoto šetření a diskuse zjištěných výsledků s doporučením pro praxi.

4.1 Cíl výzkumného šetření a výzkumné otázky

Cílem výzkumu bylo určit faktory na straně dítěte, pěstounů a pomáhajících subjektů, vedoucí k předčasnému ukončení pěstounské péče.

Hlavní výzkumná otázka (HVO):

HVO: Co patří mezi faktory vedoucí k předčasnému ukončení pěstounské péče?

Dílčí výzkumné otázky (DVO):

DVO1: Jaké jsou hlavní faktory na straně dítěte, které přispívají k předčasnému ukončení pěstounské péče?

DVO2: Jaké jsou hlavní faktory na straně pěstounů, které přispívají k předčasnému ukončení pěstounské péče?

DVO3: Jaké jsou hlavní faktory na straně pomáhajících subjektů, které přispívají k předčasnému ukončení pěstounské péče?

4.2 Metodika kvalitativního výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo provedeno kvalitativně. Kvalitativní výzkum považuje Hendl (2016) za vhodný v případě, kdy je žádoucí prozkoumat fenomén, který je málo dostupný. Kvalitativní výzkum přináší vhled do zkoumané problematiky. Studované případy lze porovnávat, čímž lze odhalit některé souvislosti nebo důležité aspekty zkoumaného jevu. Nevýhodou je nemožnost zobecnění získaných výsledků. Výsledky mohou být značně ovlivněny osobou výzkumníka.

I přes uvedené nevýhody byl kvalitativní výzkum zvolen jako vhodnější. Záměrem bylo porozumět příčinám selhávání pěstounské péče, a to pohledem všech významných aktérů pěstounské péče. V popsaném výzkumném šetření se jednalo o pěstouny, ale také pracovníka doprovázející organizace či samotného dítěte v pěstounské péči, které bylo

v době šetření zletilé. Bylo tak možné nahlédnout na různé příčiny selhávání pěstounské péče, komparovat názory těchto tří zúčastněných stran a dle toho následně identifikovat hlavní příčiny selhávání pěstounské péče.

Metodou sběru dat byl rozhovor polostrukturovaný. Při jeho koncepci bylo vycházeno z formulovaných výzkumných otázek. Připraveno bylo schéma rozhovoru, které bylo stejné pro všechny komunikační partnery (KP). Koncepce polostrukturovaného rozhovoru umožnila pokládat další doplňující otázky. Před realizací vlastních rozhovorů byl proveden předvýzkum, a to na vzorku 2 osob (pěstoun a pracovnice OSPOD), blízkých autorce práce. Disman (2021) zdůrazňuje, že by měl být předvýzkum vždy proveden, neboť lze zavčas odhalit případné nedostatky ještě předtím, než badatel vstoupí do terénu. Předvýzkum dle autora slouží k ověření vhodnosti a správnosti nástroje sběru dat.

Na základě zpětné vazby osob z předvýzkumu byly přidány do schématu rozhovoru otázky č. 5 a č. 9. Osoby z předvýzkumu nebyly zahrnuty do výzkumného souboru. Byly však požádány o to, aby nominovaly další osoby do výzkumu. Výzkumný soubor tak byl sestaven i s využitím techniky sněhové koule. Dále se jednalo o příležitostný výběr. Autorka práce využila své osobní kontakty na pracovníky organizace doprovázející pěstouny a též své známé, kteří zprostředkovali kontakt na pěstouny.

Sběr dat probíhal v měsíci dubnu v roce 2024. Autorka práce vždy nejprve telefonicky smluvila s komunikačním partnerem místo a čas setkání pro vedení rozhovoru. Jednalo se o domácnosti komunikačních partnerů, jejich pracoviště, nebo i prostředí klidné kavárny. Komunikační partneři byli také telefonicky obeznámeni s účelem sběru dat. Při osobním setkání poskytli ústní informovaný souhlas s účastí ve výzkumu poté, co jim byly podány informace o způsobu prezentace získaných dat. S jejich souhlasem byl rozhovor nahráván na mobilní telefon, posléze přepsán do programu Microsoft Office, Word. Pouze komunikační partner KP7 souhlasil s uvedením celého rozhovoru v práci, který je přiložen v příloze této práce. Ostatní komunikační partneři poskytli souhlas s tím, aby byly dle potřeby uvedeny v práci vybrané přímé výroky, nikoliv celý přepis rozhovoru.

Důraz byl kladen na etiku výzkumu. Komunikační partneři získali všechny potřebné informace k účasti ve výzkumu. Dodrženy byly jejich požadavky a byl získán informovaný souhlas s účastí ve výzkumu. Jejich anonymita byla zachována.

Ke zpracování dat bylo zvoleno otevřené kódování zakotvené teorie. Dle Strausse a Corbina (1999) je otevřené kódování založeno na třídění výroků do kategorií, které

obsahují dílčí kódy. Shlukování probíhá na základě podobnosti obsahu výroků. Celý proces je opakovaně revidován. Kategorie a k nim přiřazené kódy se mohou měnit.

4.3 Charakteristika výzkumného souboru

Charakteristika výzkumného souboru je zřetelná z tabulky č. 1. Každý komunikační partner je označen zkratkou KP, s doplněním čísla, které odráží pořadí vedených rozhovorů.

Tabulka 1: Základní charakteristiky výzkumného souboru

Komunikační partner	Pohlaví	Věk	Status
KP1	muž	19	Dítě v pěstounské péči
KP2	muž	50	Pěstoun
KP3	žena	35	Pracovník v pěstounské péči
KP4	žena	39	Pěstounka
KP5	muž	45	Pěstoun
KP6	muž	55	Pěstoun
KP7	žena	62	Pěstoun na přechodnou dobu

V tabulce č.1 si lze povšimnout, že ve výzkumném souboru převažovali muži (komunikační partneři KP2, KP4, KP5, KP6, KP7). Komunikační partner KP1 je již dospělý. V pěstounské péči byl od svých osmi let, setrval v jedné pěstounské rodině. Komunikační partnerka KP3 je sociální pracovnící a působí v jedné z organizací, která doprovází pěstouny. Komunikační partner KP2 je pěstounem 11 let. V péči má dvě děti, a to ve věku 14 a 8 let, přičemž do pěstounské péči je přijala ve věku 3 a 2 let. Nejedná se o biologické sourozence. Komunikační partnerka KP4 je pěstounkou 3 roky. V péči má sedmiletou dívku, která byla v minulosti zneužívána biologickým otcem. Komunikační partner KP5 má v péči osmiletého chlapce, a to čtyři roky. Z rodiny byl odebrán pro zanedbávání výchovy. Komunikační partnerka KP6 je pěstounkou 11 let. V péči má dvě děti. Jedná se o dva chlapce 9 a 13 let. Obě děti přijala, když jim byly tři roky. Nejedná se o biologické sourozence. U devítiletého chlapce je přítomno lehké mentální postižení a u třináctiletého chlapce byla diagnostikována porucha chování.

4.4 Interpretace výsledků výzkumného šetření

Vytvořeny byly celkem čtyři kategorie, které byly nazvány Příčiny selhání pěstounské péče na straně dítěte, Příčiny selhání pěstounské péče na straně pěstounů, Příčiny selhání pěstounské péče na straně dalších subjektů a Možnosti zlepšení fungování pěstounské péče. První tři kategorie tedy odpovídají třem DVO a čtvrtá kategorie se týká možnosti zlepšení, což bylo využito i v rámci doporučení pro praxi.

Kategorie **Příčiny selhání pěstounské péče na straně dítěte** obsahuje následující okruhy:

- genetické dispozice;
- vyrůstání v biologické rodině;
- osobní charakteristiky dítěte;
- zkušenost s pobytem v institucionální péči;
- věk dítěte;
- identita dítěte.

Kategorie **Příčiny selhání pěstounské péče na straně pěstounů** obsahuje tyto okruhy:

- nepřipravenost pěstounů;
- motivace pěstounů k pěstounství;
- osobní charakteristiky pěstounů;
- přístup pěstouna k dítěti.

Kategorie **Příčiny selhání pěstounské péče na straně dalších subjektů** zahrnuje tyto okruhy:

- selhávání přípravy;
- selhávání OSPOD;
- selhávání doprovázejících organizací.

Kategorie **Možnosti zlepšení fungování pěstounské péče** tvoří následující okruhy:

- individuální přístup k pěstounským rodinám;
- přístup pracovníků;
- financování pěstounské péče;
- zlepšení přípravy a výběru pěstounů;
- více podpory pro pěstouny.

Dále v textu je vyložen obsah vytvořených kategorií. Tučně jsou označeny okruhy, k nimž se text váže.

Komunikační partneři uváděli jako jednu z důležitých příčin selhávání pěstounské péče na straně dítěte **genetické dispozice**: „*Pokud má dítě příliš silné geny, v tom případě ho nelze převychovat, a i přes veškerou péči a správnou výchovu může pěstounská péče selhat*“ (KP1). Nejen komunikační partner KP1 uváděl, že důležité je, jakým rodičům se dítě narodilo, což je úzce provázáno i s **vyrůstáním v biologické rodině**, mezi čímž ale komunikační partneři nerozlišovali. V rozhovorech zaznívalo, že jsou děti v pěstounské péči značně ovlivněny tím, v jakém prostředí vyrůstaly, tedy jací byli jejich biologičtí rodiče, jak je vychovávali a k jakým hodnotám je vedli.

V tomto ohledu bylo zmiňováno týrání dětí nebo přímo syndrom CAN (syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte), užívání návykových látek rodiči, včetně jejich užívání matkou v těhotenství. Komunikační partnerka KP3 např. uvedla: „*Často se jedná o dítě, se syndromem CAN, jehož biologičtí rodiče užívali alkohol či návykové látky v průběhu těhotenství a po porodu a biologičtí rodiče s patologickým chováním či kriminální osobností*“. Dle komunikačního partnera KP5 selhává pěstounská péče: „*U dětí, co jejich rodiče jsou fetišáci, nebo alkoholici*“. Komunikační partnerka KP7 uvedla: „*Napadá mě, že se jedná také o historii biologických rodičů. V případě, že biologičtí rodiče měli nízký intelekt, poruchy chování, rizikové chování nebo zneužívali návykové látky, určitě se to podepíše na pěstounském dítěti a bude to s ním o to těžší*“. Zároveň komunikační partnerka KP7 nahlížela na tuto případnou zkušenost nikoliv hodnotícím a odsuzujícím pohledem, ale pohledem empatickým, kdy vnímala namísto genů a prostředí jako klíčové prožité trauma. „*Z mojí zkušenosti selhává pěstounská péče v případě dětí, s kterými není řešena jejich situace, problémy a trauma, které je trápí a kterými si prošly*“. (KP7)

Silně byla v odpovědích respondentů zastoupena jako hlavní příčina selhávání pěstounské péče osobnost dítěte, tedy **osobnostní charakteristiky pěstounských dětí**. Děti v pěstounské péči, u kterých pěstounská péče selže, tj. dítě je např. vráceno do dětského domova, jsou dle komunikačních partnerů děti agresivní, nezvladatelné, neuznávající autority, hluché a tvrdohlavé. Jak uváděla KP4: „*Zaseknou se a nic s nimi nehne!*“. Může se u nich vyskytovat patologické až kriminální jednání a může být přítomno i mentální postižení. KP3: „*Pěstounská péče dle mého názoru selhává v případech, kdy se u dětí začnou projevovat nemoci nebo poruchy chování apod... Jedná*

se o děti se závažnou poruchou chování a emocí, děti s patologickým či kriminálním chováním.“.

Často tedy zaznívalo, že děti mají poruchy chování. Opět komunikační partnerka KP7 zmiňovala, že je nutné mnohdy na toto chování dětí v pěstounské péči nahlížet jako na reakci dítěte na to, jak se cítí, co prožívá, co mu v životě chybí a čeho se obává. Mnohdy se děti dle této komunikační partnerky brání dalšímu zklamání.

Komunikační partner KP1 také zmiňoval nevděčnost dětí. Tento komunikační partner si sám prošel pobytem v pěstounské péči. Váží si toho, že mu pěstounští rodiče pomohli. Dle tohoto komunikačního partnera je důležité, jak dítě na přijetí do pěstounské rodiny nahlíží. Také KP5 uváděl nevděčnost, což také spojoval s emoční oploštělostí: *„Mají to na háku a je jim jedno, že jim chce někdo pomoci, jsou nevděčný a emočně oploštělý.*“.

Zkušenost s pobytem v institucionální péči byla dalším faktorem, který komunikační partneři uváděli. Čím déle dítě v institucionální péči pobývá, tím větší je dle komunikačních partnerů riziko, že pěstounská péče nebude úspěšná. Jak uvedl komunikační partner KP2: *„Pokud vyrůstalo před pěstounskou péčí ve více zařízeních, rodinách a tak dále, tak je to dle mého názoru horší!*“.

Rizikem je také časté měnění zařízení, v němž institucionální výchova probíhá. KP7 uvedla: *„Ano, některé vzorce v chování jsem pozorovala u dětí, u nichž selhala pěstounská péče. Ty mohou být způsobeny různými faktory, včetně minulých zkušeností dětí a jejich reakcí na nestabilitu nebo změny v jejich životě. Děti mohou reagovat na nejistotu nebo strach z odmítnutí extrémní opatrností, úzkostí, nebo dokonce útočným chováním, aby se chránily před dalším zraněním.*“.

S tímto faktorem také souvisí další identifikovaný okruh, nazvaný jako **věk dítěte**. Komunikační partneři uváděli, že je pěstounská péče problematická, pokud do ní dítě přichází ve vyšším věku, tedy zejména v období dospívání. Tato životní fáze se vyznačuje emoční labilitou a opozicí vůči autoritám. Pěstouni tedy nemusí být dětmi přijímáni jako ti, kdo jim chtějí pomoci, ale spíše jako ti, s nimiž mají bojovat: *„Neuznává autority, jsou zcela jiné než biologické děti, ať děláte, co děláte, výsledek je stejný, vše špatně, pěstoun je v jejich očích špatný.*“.

(KP2)

Poslední faktor na straně dítě byl označen jako **identita dítěte**. Toto téma bylo reflektováno v podkapitole 2.3. Ve shodě s uvedenými poznatky zdůrazňovali komunikační partneři problém, který nastává, jestliže dítě neví, kým je, jakým rodičům se narodil, k jaké kultuře se má hlásit apod. KP2: *„Nejhorší je dítě, které do určitého věku nemá vyřešenou identitu. Neví, kdo jsou jeho praví rodiče, co se stalo apod.*“.

Komunikační partnerky KP3 a KP7 zdůrazňovaly, že do určitého věku (ideálně do nástupu puberty) by děti měly dobře znát svoji historii. V opačném případě je dospívání složité, náročné pro okolí a může skončit selháním pěstounské péče.

Co se týče faktorů na straně pěstounů, komunikační partneři zmiňovali **nepřipravenost pěstounů**. Tento faktor sice existuje na straně pěstounů, ale oni sami za danou nepříznivou situaci nemohou. Měli být připraveni na to, co pěstounství obnáší, jaké nároky jsou v tomto ohledu kladeny na osobnost pěstouna, ale taky na způsob života. Komunikační partneři mnohdy upozorňovali na to, že dítě v pěstounské péči nebude nikdy stejné, jako dítě biologické. Pěstouni se domnívají, že když budou dělat všechno správně, budou se dítěti věnovat, poskytnou mu dobré materiální i emoční zázemí, dítě to ocení a bude fungovat spořádaně a bez problémů. Tato představa je tedy úzce spojena s očekáváním vděčnosti. Komunikační partner KP2 uváděl, že pěstouni často nevědí, co je čeká. Pokud se jim nedostane potřebná podpora, což se dle komunikačních partnerů neděje, nemůže být jiným výsledkem nežli selhání pěstounské péče. *„Jelikož si neumí v takové situaci, kterou ani nečekal a stala se poprvé v životě poradit sám, a nikdo mu s tím nepomůže, následuje to, že neví, jak dál, a péči ukončí.“* Tento komunikační partner doplňoval, že se pro nepřipravené pěstouny stane pěstounství „katastrofální“ a zůstávají v této situaci sami. Bezvýchodnost situace a absence adekvátní pomoci pak vedou k ukončení pěstounské péče.

Pěstouni by měli být dle komunikačních partnerů obeznámeni s tím, že jsou děti v pěstounské péči jiné a že pěstounství probíhá soustavně, bez odpočinku, dovolené apod. KP3: *„Pěstounská péče může selhat v době, kdy pěstoun dopředu neví, nebo si neumí přesně představit co ho čeká a do čeho jde... nebyli dopředu dostatečně poučeni o negativních aspektech pěstounské péče a jaké může mít pěstounské dítě zdravotní fyzické i psychické obtíže, poruchy chování apod.“* Na otázku: „Jaké nedostatky spatřujete v nastavení pravomocí a obecně v koncepci pomáhajících subjektů u pěstounské péče?“ KP7 odpověděla: *„V nedostatečné přípravě pěstounů. Setkala jsem se se spoustou pěstounů, kteří nevěděli, co je vlastně čeká. Taky jsem se setkala s případem, kdy na školení pro budoucí pěstouny chodí pouze pěstounské rodiny, které nemají významné problémy.“* Důležitá je tak podpora širší rodiny, aby mohli rodiče strávit i čas společně, bez dítěte v pěstounské péči, nebo aby si mohli odpočinout.

Nepřipravenost se týká také neznalosti specifík dětí v pěstounské péči, jak uváděla KP3, pěstouni by měli být připravováni na to, že budou mít děti různé psychické nebo fyzické obtíže, budou se u nich vyskytovat poruchy chování apod. Nepřipravenost

pěstounů je spojena i s neochotou pěstounů změnit svůj život v okamžiku, kdy do rodiny přijde cizí dítě. Je nutné zvolit takové zaměstnání, které umožňuje mít na děti čas a trávit s nimi tento čas kvalitně. Komunikační partneři k této problematice odpověděli: KP1: „*Pěstouni bývají neochotní se vzdělávat, věnovat čas dítěti... a líní.*“, KP3: „*Pěstouni musí být schopni se přizpůsobit všem změnám a potřebám, které se týkají pěstounské dítěte. Měli by být tak flexibilní a přizpůsobiví. U pěstounů, u kterých tyto vlastnosti chybí, často dochází k selhávání této péče.*“, KP4: „*Když nejsou vytrvalí... chaotický životní styl.*“ a KP5: „*Nevěnování pozornosti dětem, nevychovávají je.*“. Mnohdy jsou dle komunikačních partnerů pěstouni chaotičtí a hodně zaměstnaní. Dle komunikačního partnera KP5 může být problematické i to, že je pěstoun ve starobním důchodu: „*Nezvládají toho tolik, jsou pomalejší.*“. Komunikační partner KP6 považuje pěstouny vyššího věku za neschopné zvládat např. dospívání dítěte v pěstounské péči. Děti v pěstounské péči je dle tohoto komunikačního partnera zapotřebí vychovávat, a to plně, se značným úsilím a s určitým upozaďováním vlastních zájmů a potřeb. Dle komunikačního partnera KP5 se lze setkat i s tím, že pěstouni děti zanedbávají, jsou líní, nedostatečně o ně pečují, což se týká i saturace základních potřeb, jako je hygiena: „*Zanedbávají děti, nedostatečná péče o ně. Nedodržují základní věci, jako je hygiena a tak.*“.

Velmi významná je také **motivace pěstounů k pěstounství**. Podle většiny komunikačních partnerů je zapotřebí vykonávat tuto roli s láskou. Komunikační partneři se shodovali na tom, že pokud je motivací finanční zisk, pěstounská péče selže, neboť je zapotřebí plně se této roli oddat a přizpůsobit se potřebám dítěte. KP7: „*Okolí si myslí, že je tato činnost pouze dobře placená práce.*“ Nejedná se tedy o klasickou práci a z hlediska zátěže pěstounů nemůže finanční odměna za pěstounství vynahradit to, co pěstoun zažívá.

Druhým případem, kdy pěstounská péče selže kvůli nevhodné motivaci, je motivace zachránit dítě, změnit ho apod. Pěstouni by si měli být vědomi problémů spojených s výkonem pěstounské péče. Do značné míry by tedy měli přistupovat k pěstounství jako k terapeutickému rodičovství. Podle KP4 jsou očekávání pěstounů mnohdy velmi nereálná a nevhodná: „*Nedočkavost, jsou hodně ambiciózní a chtějí z dětí génie.*“. Komunikační partner KP5 označoval pěstouny, kteří nemají reálnou představu o pěstounství, za naivní. Naivita pak vede k rozporu mezi očekáváním a tím, jaké dítě je a jak mění jeho pobyt v rodině fungování rodiny, vztah pěstounů apod.

Významné jsou tak i **osobnostní charakteristiky pěstounů**. Z nich byla nejvíce zmiňována odolnost, kterou musí pěstoun disponovat. Měl by tedy dokázat zvládat náročné situace, které ho čekají v souvislosti s výkonem pěstounské péče, měl by být zaměřen na řešení a překonávání bariér, které se s pěstounstvím pojí. V souvislosti s tím zmiňovali komunikační partneři především byrokracii, složité vyřizování různých dokumentů, událostí, ale i situace, v nichž je pěstoun bezmocný: „*Jednou jsme potřebovali, aby malé udělali zákrok v nemocnici, a nemohli, protože jsme na tohle rozhodnutí neměli dostatečná práva a organizace nám nenašla rodiče.*“ (KP4). Jestliže není pěstoun dostatečně psychicky odolný, musí se mu dle KP2 průběžně dostávat podpory a pomoci. „*U méně psychicky odolných pěstounů je to velmi, velmi náročné. V tomto případě však musí zasáhnout podpora státu, kdy jak dítě, tak pěstoun využijí odpočinek, okamžitou terapii, nebo něco jiného, co zase na nějaký čas situaci v rodině uklidní.*“.

Pěstouni by měli mít zájem rozumět dítěti, měli by usilovat o porozumění jeho situaci. Měli by být citliví, laskaví, empatičtí, klidní a měli by umět ovládat své emoce. Měli by také volit vhodný výchovný styl. Dle komunikačních partnerů selhává pěstounská péče, když jsou pěstouni agresivní anebo nevzdělaní v oblasti výchovy dítěte. Klíčová je podle KP3 flexibilita pěstouna a jeho vyladění na dítě. „*Pěstouni musí být schopni se přizpůsobit všem změnám a potřebám, které se týkají pěstounské dítěte. Měli by být tak flexibilní a přizpůsobivý. U pěstounů, u kterých tyto vlastnosti chybí, často dochází k selhávání této péče.*“ (KP3) Nezbytná je též vytrvalost, což souvisí s odolností a motivací k pěstounství. Zároveň se komunikační partneři shodovali v tom, že jsou problémem oba extrémy, tedy příliš přísný nebo zanedbávající pěstoun, ale také pěstoun, který je příliš hodný a volí liberální výchovu. Podle některých komunikačních partnerů je zapotřebí, aby měli pěstouni vyřešeny různé osobní a rodinné záležitosti, aby byli do jisté míry osobnostně zralí.

Od osobnosti pěstouna se odvíjí **přístup pěstouna k dítěti**. Jak již bylo zmiňováno, pěstoun by měl volit vhodný výchovný přístup. Ideální je empatie a pochopení pro dítě s dodržováním pravidel a důsledností. Výchova nemá být ani autokratická, ani liberální. Pěstoun by měl vnímat svěřené dítě jako dítě s určitým traumatem a dle toho k němu přistupovat. Nelze zanedbávat a využívat dítě, což se ale dle komunikačních partnerů také někdy děje: „*Využívání je pro práci a podobně.*“ (KP5)

Třetí kategorie, nazvaná Příčiny selhání pěstounské péče na straně dalších subjektů, zahrnovala tři okruhy. Již bylo zmiňováno, že významnou příčinou, proč pěstounská péče

selže, je **selhávání přípravy pěstounů**, kteří nejsou připravováni na to, co je čeká. Pěstouni tak mohou mít zkreslené představy o pěstounství a svěřených dětech. Komunikační partneři se shodovali na tom, že dochází k **selhávání OSPODu**. Tento subjekt byl hodnocen ze všech relevantních subjektů nejvíce negativně, a to z několika důvodů. Kritizováno bylo personální zajištění. Na OSPODu dle komunikačních partnerů často pracují mladé ženy, které sice získaly vysokoškolské vzdělání, teoreticky problematiku znají, ale mnohdy samy nemají děti a nemají ani praxi v poskytování podpory a pomoci pěstounům. Dalším důvodem je velká pracovní vytíženost pracovníků OSPODu, pro které se stává pěstounská péče spíše okrajovou záležitostí, na co v rozhovoru upozornil i KP2: „*Mají velmi mnoho rodin v péči, nemůžou individuálně řešit potřeby konkrétní rodiny.*“. Navíc dle mínění některých komunikačních partnerů ani mnohdy nemají pracovníci OSPODu potřebné pravomoci. Někteří pracovníci mohou být dle komunikační partnerky KP3 vyhořelí, „*Nechtějí se učit novým věcem a postupům.*“.

Někteří komunikační partneři se k OSPODu ani raději nechtěli vyjadřovat. Jiní však zmiňovali konkrétní případy, kdy potřebovali od pracovníků OSPODu získat určité informace nebo pomoc, zejména týkající se biologických rodičů dítěte, ale OSPOD jim nebyl schopen vůbec pomoci. KP4: „*Tak třeba, že vám nejsou schopný zjistit osobní věci o dítěti, který potřebujete vědět.*“. Komunikační partner KP5 k tomuto uvedl: „*Protože se zajímají o ochranu dětí, ale rodičů se nikdy na nic neptají, zastávají se jich před pěstouny a pěstouni mají málo podpory.*“. Komunikační partneři se často při jednání s pracovníky OSPODu, ale i při jednání s pracovníci doprovázejících organizací, setkali s reakcí, že se nejedná o povinnost nebo pracovní náplň těchto pracovníků. Komunikační partneři tedy pocítují nezájem, neochotu, nízkou angažovanost, ale i nekompetentnost nebo absenci pravomocí ze strany pracovníků OSPODu. „*V rámci OSPODu je jedná o nekompetentní osoby, které sice mají vystudovanou školu, ale mají minimální praxi... U OSPODu pracují mladé ženy, které třeba nemají ani své děti a mají radit a rozhodovat o rodičích, kteří vychovali děti svoje, a ještě se rozhodli pomoci dětem opuštěným.*“ (KP7). Názor komunikačního partnera č. 6 na fungování OSPODu byl následující: „*OSPOD dle mého názoru více řeší úřední věci než osobní kontakt se samotnými pěstouny.*“.

Selhávání doprovázejících organizací je podobné selhávání OSPODu. Spíše však byla akcentována vytíženost pracovníků, jejich neochota pomáhat, ale také činění rozdílů mezi jednotlivými pěstounskými rodinami: „*U nás to je třeba upřednostňování jednoho*

ditěte před druhým. V organizaci funguje parta lidí, kteří si spolu týkají a pokud si s nimi nasednete, vyčlení vás. Na vše odpovídají, tohle nemůžeme...“. (KP6) Komunikační partneři očekávají od doprovázející organizace, že jim bude pomáhat zejména v kritických situacích, kdy potřebují konkrétní pomoc, jako je např. řešení problémů dětí, zajištění psychoterapie nebo psychologické pomoci dětem nebo i samotným pěstounům, respektu péči nebo pomoc při jednání s biologickými rodiči dětí. Žádný z komunikačních partnerů však neuvedl, že by byl s těmito oblastmi spokojen. Vyjadřována byla naopak značná nespokojenost. *„Špatně nastavené pravomoci, nesvéprávné nakládání s finančními prostředky ve prospěch pěstounů. Každá rodina má individuální potřeby, doprovázející organizace nemá prostor individuální potřeby realizovat.“* (KP2) *„Doprovodné organizace mají více nasmlouvaných pěstounů, než jsou schopni obstarat. Nemají k tomu určité pravomoci.“* (KP6)

Někteří komunikační partneři však snímali celou odpovědnost z doprovázejících organizací a přisuzovali ji státu, který nedává na podporu pěstounským rodinám doprovázejícím organizacím dostatek financí. Od všech komunikačních partnerů byly získány informace, že se kritika týkala nízké obeznamenosti pracovníků doprovázejících organizací s problematikou pěstounství, kterou dle mínění komunikačních partnerů znají tito pracovníci podobně jako pracovníci OSPODu, tedy teoreticky, nikoliv příliš prakticky. Ideálně by měli v těchto pozicích fungovat bývalí pěstouni, kteří vědí, co pěstoun zažívá a dokážou pomoci potřebným způsobem. *„Kdo si pěstounskou péči neprošel jako pěstoun, nemůže znát z teorie veškeré aspekty.“* (KP3) *„Tuto práci by neměl dělat člověk jen proto, že má vystudovanou vysokou školu. Určitě by byl lepší člověk z praxe, který si již něčím prošel, případně má také pěstounské dítě.“* (KP7)

Poslední kategorie byla s ohledem na mnoho výtek komunikačních partnerů věnována možnostem zlepšení. Podle komunikačních partnerů je primárně zapotřebí individuální přístup k pěstounským rodinám. Každá rodina má specifické problémy a potřeby a každé dítě je jedinečné. Nutné je tedy pomáhat individuálně. KP2: *„Individuální přístup ke konkrétní rodině, k jejich potřebám.“*, což se v praxi neděje. Na konkrétní problémy nedokáže vhodně reagovat ani OSPOD, ani doprovázející organizace.

Změnit by se měl také **přístup pracovníků**, a to tak, aby byl více vstřícný, více informovaný a více pomáhající. Komunikační partneři očekávají, že jim bude pomáháno. Žádný z komunikačních partnerů tuto zkušenost ale nemá. Komunikační partner KP5 uváděl, že by ocenil: *„Více komunikace, více se zajímat jak o děti,*

tak o celou rodinu, aby vyřešili konkrétní problém. Více zajistit něco pro děti a pěstouny, hlídání a víkendové pobyty.“. Podle komunikační partnerky KP7 by měla být tato práce pro profesionály spíše posláním: „V tomto ohledu závisí vždy na konkrétním člověku. Za celou dobu jsem potkala spoustu osob. Některé byly více a některé méně kompetentní. Některým ale také chybí empatie, slušné chování a jednání a některé osoby dokonce překračovaly hranice svých kompetencí. Efektivnější a kvalitnější by byla pomoc a podpora od kompetentních osob, pro které je tato práce nikoliv zaměstnání, ale poslání.“.

V textu již bylo uvedeno, že by se dle komunikačních partnerů mělo změnit **financování pěstounské péče**, což souvisí s tím, že neposkytnutí pomoci doprovázejícími organizacemi je mnohdy vysvětlováno tím, že chybí dostatek financí. Z rozhovorů však bylo patrné, že je pěstounská péče náročná. Některé rodiny se nemusí potýkat s příliš velkými problémy, jiné však ano a potřebují např. i s ohledem na přítomnost postižení nebo poruchy či nemoci dětí intenzivnější pomoc, a to jak s pěstounským dítětem, tak i pro ně a nejbližší biologickou rodinu. Pociťují potřebu mít i čas pro sebe, odpočinout si na chvíli od svěřeného dítěte nebo dětí, což ne vždy mohou, pokud nemají podporu ve svém nejbližším sociálním okolí. Financování pěstounské péče nebylo spojeno s tím, že by si pěstouni přáli zvýšení svých odměn a příspěvků. Žádný z komunikačních partnerů se tímto tématem nezabýval. Pokud by nastalo navýšení finančních prostředků na zabezpečení pěstounské péče, jak uváděl KP2, bylo by možné dopřát pěstounům odpočinku, který může pěstounům pomoci nabrat další síly k náročné péči o svěřené děti: „*Jak dítě, tak pěstoun využijí odpočinek, okamžitou terapii, nebo něco jiného, co zase na nějaký čas situaci v rodině uklidní...* *Není dostatečná podpora pěstounů, jsou v tom sami, je to přesně naopak, než je na sloganech. Pěstoun nemá žádné osobní volno, dovolenou bez dětí, víkend s partnerkou bez dětí. 24/7, stále k dispozici pěstounským dětem, na řešení problémů a tak dále.*“ (KP2)

Dle komunikačních partnerů je také důležité **zlepšení přípravy a výběru pěstounů**. V tomto okamžiku v zásadě začínají problémy pěstounů. Jestliže nejsou vybrány osoby, které tuto roli zvládnou a nejsou dobře připraveny na to, co je čeká, nemohou od svého záměru odstoupit. V praxi pak v kombinaci s nízkou podporou a specifiky svěřených dětí vznikají problémy, které vedou k předčasnému ukončení pěstounské péče.

Poslední možnost změny se týkala **větší podpory pro pěstouny**. K tomuto okruhu byla zahrnuta i osvěta, kdy by dle KP4 bylo vhodné téma více medializovat ve veřejném

prostoru. Více podpory pro pěstouny by měl zajistit stát, a to i ve finanční rovině. Tím by bylo možné zajistit pěstounům lepší služby, především ve smyslu odborné (psychologické, psychoterapeutické, speciálně-pedagogické) pomoci, též formou respitní péče. Zároveň by s vyšší finanční dotací bylo možné získat na OSPOD a do doprovázejících organizací kvalitnější odborníky. Zlepšit by se měla také administrativa spojená s pěstounskou péčí. Dle KP3 je problémem byrokratická a administrativní zátěž těchto pracovníků. Procesy jsou často zatěžovány nadměrnou administrativou a určenými postupy. Někdy je špatná komunikace mezi aktéry celého procesu.

4.5 Diskuse výsledků a doporučení pro praxi

Diskuse výsledků

Cílem výzkumného šetření bylo určit faktory na straně dítěte, pěstounů a pomáhajících subjektů, vedoucí k předčasnému ukončení pěstounské péče. **První dílčí výzkumnou otázkou bylo zjišťováno, jaké jsou hlavní faktory na straně dítěte, které přispívají k předčasnému ukončení pěstounské péče.**

Z realizovaného výzkumného šetření vyplynulo, že k hlavním příčinám patří dle komunikačních partnerů genetické dispozice dítěte, jeho dřívější vyrůstání v biologické rodině, osobnostní charakteristiky dítěte, zkušenost s pobytem v institucionální péči, věk dítěte a otázka obtížného formování identity, což do jisté míry souvisí s osobními charakteristikami dítěte (např. dítě jiného etnika, které nemá potřebné informace o svém původu a není v kontaktu s vlastní kulturou), či problematickým fungováním biologické rodiny.

Tato zjištění jsou v souladu se zahraničními studiemi (např. Konijn et al., 2019; Maguire et al., 2024). V těchto studiích bylo zjištěno, že pěstounská péče často selhává u dětí, u kterých se ještě před příchodem vyskytovaly potíže v jejich chování, což bylo v úzké vazbě na osobní historii těchto dětí. Papovich (2019) přibližuje data z pěstounské péče v USA, dle kterých selhává pěstounská péče v pětině případů právě kvůli problémům v chování dětí umístěných do této formy náhradní rodinné péče. Tato zkušenost pak vede k tomu, že se u dětí posilují pocity viny a odmítnutí, což má za následek narušení vztahové vazby, negativní sebeprožívání a často i rozvoj posttraumatické stresové poruchy.

Uvádění genetických faktorů komunikačními partnery patrně není přesné. Jak uvádí Látalová (2013), na problémovém chování, resp. poruchách chování, se dědičnost podílí

přibližně 70 %. Dítě má i geny, které jsou protektivní. Na rozvoj poruchy chování má vliv také výchova, přičemž vliv rodiny je dle autorky zásadní. Jestliže se u dítěte objevuje problémové chování nebo přímo porucha chování, roli má nevhodný výchovný styl, zanedbávání či týrání dětí, konflikty mezi rodiči, závislostní chování rodičů, nebo i rozvod rodičů. K protektivním faktorům naopak patří vhodná výchova, dobrý vztah mezi rodičem a dítětem, dobré vztahy s vrstevníky, pravidelná docházka do školy, inteligence a mimoškolní aktivity.

Komunikační partneři uváděli, že pěstounská péče selhává u dětí, které jsou agresivní, nezvladatelné, neuznávají autority, hluché, tvrdohlavé, vyskytuje se u nich patologické až kriminální jednání, poruchy chování nebo mají různé psychiatrické diagnózy, jako je mentální postižení. Nicméně jak zdůrazňuje Bubleová (2013), k pěstounům přicházejí často děti, které vykazují tyto projevy chování. Ty jsou velmi často důsledkem citové deprivace, kterou zažily v souvislosti s vyrůstáním v selhávající biologické rodině nebo pobytem v ústavní péči. Dle organizace Právo na dětství (2015) mají děti, přicházející do pěstounské péče, často v osobní historii týrání nebo zneužívání, což se též negativně promítá do chování dítěte.

Pěstouni, ale i odborníci zapojení do procesu zprostředkování pěstounské péče, by si měli být této skutečnosti vědomi. Vinit ze selhání dítě zcela jistě není vhodné. Tyto děti naopak potřebují pomoc, aby překonaly dřívější traumata. Pěstouni by měli být připraveni na to, že se dané problémové chování může u dětí objevit, a měli by také vědět, jak na něj reagovat. Pěstounům by se měla dostávat potřebná pomoc. To se však dle komunikačních partnerů neděje. Nutno podotknout, že si komunikační partneři v rozhovorech stěžovali nikoliv primárně na děti, ale spíše na to, že se pěstounům nedostává této potřebné pomoci. Jedna komunikační partnerka přímo zdůrazňovala, že problematické aspekty na straně dítěte jsou důsledkem selhání rodiny, státu a jsou časté u dětí v pěstounské péči. Primární příčinou dle této komunikační partnerky není dítě, ale právě nedostatek potřebné podpory a pomoci pěstounům.

Fico (2014) v souvislosti s tím uvádí termín „těžko umístitelné děti“, k nimž řadí velké sourozenecké skupiny, děti mající zkušenost s drogovou závislostí, děti týrané či zneužívané, děti s těžkým zdravotním postižením nebo znevýhodněním, s duševními poruchami, ve věku 10 a více let a děti romské. Jedná se o faktory, které byly uváděny komunikačními partnery.

Faktory identifikované komunikačními partnery je tedy zapotřebí vnímat jako faktory, které zvyšují riziko, že pěstounská péče selže, jak o nich také píšou

Konijn et al. (2019), Maguire et al. (2024) nebo James (2004), dle kterého je riziko selhání pěstounské péče nejvyšší v prvním roce pěstounství. James (2004) zmiňuje, že příčinou tohoto stavu je nejen problémové chování svěřených dětí, ale též nerealistická očekávání pěstounů, nebo i selhání státu.

Lze tedy shrnout, že je rizikem selhání pěstounské péče, pokud je do ní umístěno dítě vyššího věku, především v dospívání nebo dítě, které již vykazuje problémové chování, které bývá nejčastěji důsledkem nevhodné výchovy a do jisté míry i dědičnosti. Tyto faktory pochopitelně nelze změnit, ale lze jim předcházet. Mnohem více lze eliminovat rizika na straně pěstounů, což bylo předmětem **druhé dílčí výzkumné otázky, která byla ve znění: Jaké jsou hlavní faktory na straně pěstounů, které přispívají k předčasnému ukončení pěstounské péče?**

Komunikační partneři radili k těmto faktorům nepřipravenost pěstounů, motivaci pěstounů k pěstounství, osobní charakteristiky pěstounů a přístup pěstouna k dítěti. Dle komunikačních partnerů nejsou často pěstouni připraveni na to, že svěžené děti budou jiné než biologické. Hughes (2017) zdůrazňuje, že pěstounství by mělo být většinou koncipováno jako terapeutické rodičovství. Pěstoun není náhradním rodičem. Měl by vhodně působit na dítě, aby korigoval některé nedostatky dítěte, pomohl mu získat znovu nebo zcela poprvé důvěru v druhé a aby se dítě naučilo fungovat ve vztahu. O tom však dle komunikačních partnerů nejsou dopředu rodiče informováni. Následně jsou překvapeni, že je dítě problémové.

Komunikační partneři zdůrazňovali, že je zapotřebí laskavé, ale důsledné výchovy dětí v pěstounské péči. To je v souladu s tvrzením Pöslové (2020), že nezbytným předpokladem fungování pěstounských rodin je přijetí dítěte a pevné vedení. Přijetí dítěte znamená, přijmout dítě takové, jaké je. Dle autorky se jedná o děti s traumaty v osobní historii, s pohnutou rodinnou nebo i transgenerační anamnézou. Zároveň je nutné vytvořit si citovou vazbu k cizímu dítěti. Nic z toho není snadné. Dle téhož zdroje nelze spoléhat na instinkty. Je nutné zajímat se o tyto děti a poskytovat jim lásku, která má ovšem hranice, ve smyslu pevného vedení a dodržování formulovaných pravidel. Děti se potřebují učit novým vzorcům chování, což nelze při absenci bezpečného rámce, kterým je laskavý přístup s pravidly a hranicemi.

V rámci terapeutického rodičovství je dítěti nutné věnovat pozornost. Jeho cílem je léčení a náprava vztahů, přičemž důležité je zaměřit se zejména na neverbální komunikaci, vztah a bezpodmínečné přijetí. (Hughes, 2017)

Aby byly eliminovány rizikové faktory na straně pěstounů, je zapotřebí nepodcenit přípravu pěstounů, kteří nemusí být dostatečně informováni o tom, jaké dítě mohou očekávat, nebo jaké problémy je mohou provázet během pěstounství (problémy s biologickými rodiči, nedostatečná podpora ze strany OSPODu nebo doprovázejících organizací). Fico (2014) uvádí výsledky šetření, provedeného na vzorku 533 pěstounských rodin a 97 žadatelů o pěstounskou péči, z něž vyplynulo, že tito jedinci by byli ochotni nejčastěji z kategorií těžko umístitelných dětí přijmout do pěstounské péče děti romského etnika nebo děti s týráním nebo zanedbáváním v osobní historii, nikoliv však děti s problémovým chováním. Podle Barvíkové (2015) je však problémem i nedostatečná podpora pěstounů nebo jejich nedostatečná příprava. Dle organizace Děti patří domů (2020) je nutné koncipovat přípravu šířeji, což se často v praxi neděje. Příprava by se měla týkat i nejbližších příbuzných, kteří by měli být obeznámeni s tím, že bude potřebná jejich podpora, aby měli pěstouni např. možnost hlídání svěřeného dítěte či obecně se jim dostávalo ze strany příbuzných pomoci. Komunikační partneři často uváděli faktor na straně pěstounů: „Značné vyčerpání pěstounů.“ plynoucí z toho, že je nutné poskytovat péči 24 hodin, 7 dní v týdnu a oni nemají možnost oddychu. I na toto by však měli být pěstouni připravováni.

Z vedených rozhovorů bylo patrné, že největší problém spatřují komunikační partneři v nedostatku podpory a pomoci zúčastněných subjektů, což bylo předmětem třetí dílčí výzkumné otázky, kterou **bylo zjišťováno, jaké jsou hlavní faktory na straně pomáhajících subjektů, které přispívají k předčasnému ukončení pěstounské péče.**

Komunikační partneři zmiňovali selhávání přípravy, selhávání OSPODu a selhávání doprovázejících organizací. Tyto výsledky jsou v souladu se zjištěními dalším autorů, kterými jsou Barvíková, 2015; Křižanová a 2020; Ramsay-Irving, 2015. Komunikační partneři nemají zkušenost s tím, že by na OSPODu či v doprovázejících organizacích působili kompetentní pracovníci, pro které je tato práce určitým posláním. Tito pracovníci jsou přetíženi mnoha případy, a proto nemohou poskytovat systematickou a potřebnou podporu pěstounům. Často však ani nemají zájem se více angažovat, což si komunikační partneři spojovali také s nízkým finančním zajištěním pěstounské péče.

Pěstouni potřebují pomoc při řešení každodenních problémů, která může obnášet např. terapeutickou péči pro svěřené děti, řešení problémů s biologickými rodiči. Mnohdy by sami rádi využili psychologickou nebo psychoterapeutickou péči, na což také mají nárok, ale v omezené míře a uvítali by lepší zajištění respitní péče. Primárně však

očekávají, že jim budou nápomocní lidé, kteří dobře znají praxi pěstounské péče, což se však dle komunikačních partnerů neděje.

Hlavní výzkumná otázka zněla: Co patří mezi faktory vedoucí k předčasnému ukončení pěstounské péče? Jak je zřejmé, faktory vedoucí k předčasnému ukončení pěstounské péče existují na straně svěřeného dítěte, též na straně pěstounů, nicméně za nejvíce selhávající byly označeny doprovázející organizace, OSPOD a stát, který je odpovědný za koncepci pěstounské péče. Její financování je dle komunikačních partnerů nedostatečné, což se promítá do dostupnosti potřebných služeb, ale také kvality odborníků, kteří pěstounům pomáhají. Bylo by tedy žádoucí, změnit některé aspekty pěstounské péče. Jaké změny by byly vhodné je popsáno dále v textu.

Doporučení pro praxi

Doporučení pro praxi se týkají pracovníků OSPODu a pracovníků doprovázejících organizací. Z jejich strany by mělo docházet k individuálnímu přístupu k pěstounským rodinám, zlepšení přípravy a výběru pěstounů a větší podpory pro pěstouny.

Zcela jistě by bylo žádoucí, aby na pracovištích OSPODu nebo v doprovázejících organizacích působili lidé, kteří chtějí činit více než jen plnit nezbytné úkoly. Vedoucím pracovníkům lze doporučit zavedení pravidelných porad, které by byly věnovány problémům, kterým pracovníci čelí a také jejich spokojenosti v pracovní pozici. Pokud jsou pracovníci vyhořelí, je zapotřebí zajistit jim supervize nebo alespoň intervize na pracovišti. Pro zlepšení pracovní spokojenosti je vhodné zaměřit se na dobrou atmosféru na pracovišti a práci s pracovním kolektivem, např. formou teambuildingových aktivit nebo mimopracovních aktivit. Nutné je dostávat od pěstounských rodin zpětnou vazbu a zjišťovat jejich spokojenost s klíčovými pracovníky. V případě nespokojenosti je možné moderovat diskusi mezi oběma stranami nebo v krajním případě změnit klíčového pracovníka.

Oblast financí a více podpory pro pěstounské rodiny jsou záležitostmi státu. V tomto případě lze apelovat na organizace sdružující pěstouny, organizace podporující pěstouny a zástupce různých doprovázejících organizací, aby s větším úsilím bojovali za vyšší finanční dotace, které ve výsledku budou nižší, než když se dítě vrátí do institucionální péče nebo přejde do jiné pěstounské rodiny, ve které může pěstounská péče znovu selhat. Důležité je také věnovat pozornost zvyšování povědomí veřejnosti o významu, ale i náročnosti pěstounské péče, aby veřejnost více podporovala pěstouny a financování v této oblasti.

Primárním úkolem do budoucna je dobře vybírat pěstouny a poskytovat jim během pěstounství potřebnou podporu a pomoc. Příprava by měla zahrnovat předávání zkušeností pěstounů, základy terapeutického rodičovství, pravdivé informování o tom, jaké jsou svěřené děti, resp. jaké potíže lze očekávat při jejich výchově nebo i informace ohledně obtížného jednání s biologickými rodiči. Pro samotné děti je příznivější, když se přechod do pěstounské péče odloží, než když jsou tyto děti „vráceny“ do institucionální péče nebo přejdou do jiné pěstounské rodiny. U dětí se tak prohlubuje pocit, že jsou špatné, nikdo o ně nemá zájem a nikdo je nemá rád. Dítě není připraveno na úspěšné životní fungování. Toto negativní sebepojetí vede pouze k prohlubování negativních faktorů u dítěte, které mohou do budoucna vést k selhání pěstounské péče.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo identifikovat nejčastější důvody selhávání pěstounské péče a v návaznosti na zjištěné výsledky formulovat doporučení pro praxi. Cílem vlastního kvalitativního výzkumného šetření bylo určit faktory na straně dítěte, pěstounů a pomáhajících subjektů, které vedou k předčasnému ukončení pěstounské péče. Stanovené cíle lze považovat za splněné.

V teoretické části byly nejprve popsány obecné charakteristiky pěstounské péče, kterými je legislativa, která se týká pěstounské péče a formy a zprostředkování pěstounské péče. Dále bylo popsáno dítě v pěstounské péči, jeho specifika, potřeby a identita. V poslední teoretické kapitole byla věnována pozornost zejména četnosti selhávání pěstounské péče a důvodům, proč pěstounská péče selhává. V empirické části bylo popsáno realizované kvalitativní výzkumné šetření.

Důvody, které byly uvedeny v teoretické části na základě dostupných výzkumů, byly potvrzeny i ve vlastním výzkumném šetření, které bylo provedeno kvalitativním výzkumným šetřením polostrukturovaným rozhovorem, kterého se zúčastnili pěstouni, sociální pracovník v pěstounské péči a jedno již dospělé dítě, které má zkušenost s vyrůstáním v pěstounské péči.

Ačkoliv se v praxi často může jevit jako hlavní důvod selhávání pěstounské péče chování dítěte, skutečné příčiny jsou spíše systémové. Je zapotřebí dobře vybírat pěstouny a kvalitně je připravovat na vše, co je v průběhu pěstounské péče čeká. Pěstouni by měli být obeznámeni s tím, že svěřené děti mohou být problémové a budou potřebovat intenzivní, soustavnou péči, s prvky terapeutického rodičovství. Pracovníci OSPODu a doprovázejících organizací, nemají vždy časový prostor, nebo nejsou kompetentní, aby některé situace, které mohou nečekaně nastat, spolu s pěstouny zavčas vyřešili. Z rozhovorů totiž často vyplynulo, že mnohdy pěstouni zůstávají na vše sami. Toto zjištění vyžaduje značnou odolnost pěstounů a jejich vhodnou motivaci k pěstounství.

Komunikačními partnery byla kritizována praxe, kdy se pěstouny stávají lidé, kteří nemají primárně zájem pomoci dítěti, ale jsou motivováni vidinou peněz. Jestliže pěstouni vědí, co je čeká, mají reálná očekávání, dostává se jim potřebné pomoci nebo alespoň psychické podpory a pochopení od odborníků i blízkých, zvyšuje se pravděpodobnost, že svoji roli zvládnou a dítěti pomohou lépe vstoupit do života, než kdyby dítě zůstalo v nefunkční rodině nebo vyrůstalo v institucionální péči.

Seznam použitých zdrojů

BARVÍKOVÁ, Jana (2015). *Faktory selhávání pěstounské péče v České republice v pozadí nedávných legislativních změn*. Fórum sociální politiky. Roč. 9, č. 1, s. 10-17. ISSN 1802-5854.

BUBLEOVÁ, Věduna (2013). *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 2., přeprac. vyd. Praha: Středisko národní péče. ISBN 978-80-87455-17-3.

BUBLEOVÁ, Věduna et al. (2021). *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. [online] Praha: Středisko náhradní rodinné péče, květen 2021 [cit. 9. 2. 2024]. Dostupné z: https://nadaceterozymaxove.cz/wpcontent/uploads/2021/11/ADOPCE_COM_BROZURKA_ADOPCE_FINAL_WEB.pdf

CAIMS, Kate (2013). *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0370-4.

DISMAN, Miroslav. (2021). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 5. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-5053-1.

FICO, Milan (2014). *Výskum v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti so zameraním na pestúnsku starostlivosť pre ťažko umiestniteľné deti*. [online] 2014 [cit. 2024-05-07]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/buxus/docs/ESF_podpora_pestunskej_starostlivosti_pre_tazko_umiestnitelne_deti.pdf

HENDL, Jan (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

HUGHES, Daniel A. (2017). *Budování citového pouta: jak probouzet lásku v hluboce traumatizovaných dětech*. Praha: Institut fyziologické socializace. ISBN 978-80-270-2838-2.

JAMES, Sigrid (2004). *Why Do Foster Care Placements Disrupt? An Investigation of Reasons for Placement Change in Foster Care*. Social Service Review [online] Vol. 78, Issue 4, pp. 601-627 [cit. 2024-05-07]. ISSN 1537-5404. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/249161598_Why_Do_Foster_Care_Placements_Disrupt_An_Investigation_of_Reasons_for_Placement_Change_in_Foster_Care

JIRKOVÁ, Kateřina (2021). *Realizace kontaktů dítěte v pěstounské péči s rodiči a osobami příbuznými a blízkými*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit.9.2.2014]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodika_Realizace+kontakt%C5%AF

+d%C3%ADt%C4%9Bte+v+PP+s+rodi%C4%8Di+a+osobami+p%C5%99%C3%ADb
uizn%C3%BDmi+a+bl%C3%ADzk%C3%BDmi.pdf/ca9b0aea-78ef-f354-bf65-
febc3a2d48c9

KOCOURKOVÁ, Jana, ČERNÁ, Ria (2018). *Kontakt dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou*. Praha: Nadace Sirius. ISBN 978-80-904801-6-2.

KONIJN, Carolien et al. (2019). *Foster care placement instability: A meta-analytic review*. *Children and Youth Services Review* [online] Vol. 96, pp. 483-499 [cit. 2024-05-07]. ISSN 0190-7409. Dostupné z:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S019074091830731X>

KŘÍŽANOVÁ, Barbora (2020). *Předčasně ukončená pěstounská péče. Selhává pěstounská péče v České republice? Výzkumná zpráva*. [online] Praha: Lumos, 2020 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z:

https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Lumos_ZPRAVA_predcasne_ukonceni_pp.pdf

LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk (2011). *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4. Praha: Karolinum. ISBN

LEVE, Leslie D. et al. (2012). *Practitioner Review: Children in foster care – vulnerabilities and evidence-based interventions that promote resilience processes*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. [online] Vol. 53, Issue 12, pp. 1197-1211 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3505234/>

LIPOVÁ, Dana, KRBCOVÁ, Anna a TOMANOVÁ, Kamila (2019). *Nezprostředkovaná pěstounská péče*. [online]. Praha: Asociace Dítě a rodina, 2019 [cit. 9. 2. 2024]. Dostupné z: <https://ditearodina.cz/analyza-pestounske-rodiny/>

MACELA, Miloslav (2016). *Proč je důležité hovořit o právech dětí v náhradní rodinné péči*. [online] 4. 1. 2016 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <https://www.nadacejt.cz/proc-je-dulezite-hovorit-o-pravech-deti-v-nahradni-rodinne-peci-n134.html#>

MAGUIRE, Darren et al. (2024). *A Systematic Review of the Impact of Placement Instability on Emotional and Behavioural Outcomes Among Children in Foster Care*. *Journal of Child and Adolescent Trauma*. [online], 2024, [cit. 2024-05-07]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40653-023-00606-1>

MATYŠKOVÁ, Linda (2023). *Nezprostředkovaná pěstounská péče*. [online]. Praha: Šance dětem, 17. 2. 2023 [cit. 9. 2. 2024]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/nezprostredkovana-pestounska-pece>

- MPSV (2021). *Pěstounská péče podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 363/2021 Sb., výklad pojmů zprostředkovaná a nezprostředkovaná pěstounská péče*. [online]. Informační materiál. 16. 12. 2021 [cit. 9. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/P%C4%Bstounsk%C3%A1+p%C3%A9%C4%8De+dle+ZSPOD+zprost%C5%99edkovan%C3%A1+x+nezprost%C5%99edkovan%C3%A1+-+informace.pdf/9898f3cc-1dc8-96ea-420e-143cf50806c0>
- MPSV (2022). Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí [online] 2022 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>
- MPSV (2023a). *Statistiky*. [online] Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2023 [cit. 9. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>
- MPSV (2023b). *Formy náhradní rodinné péče*. [online] Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2023 [cit. 9. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>
- PAPOVICH, Caitlin (2019). *Trauma & Children in Foster Care: A Comprehensive Overview*. [online] 10. 7. 2019 [cit. 2024-05-07]. Dostupné z: <https://www.csp.edu/publication/trauma-children-in-foster-care-a-comprehensive-overview/>
- PAZLAROVÁ, Hana (2016). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.
- POSTRÁNECKÁ, Barbora (2023). *Náhradka: každé dítě by mělo vyrůstat doma*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7601-853-2.
- PRÁVO NA DĚTSTVÍ (2015). *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-115-7.
- PUGNEROVÁ, Michaela (2016). *Náhradní rodinná péče (NRP)*. In: PUGNEROVÁ, Michaela a KVINTOVÁ, Jana (eds.). *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada. S. 78-93. ISBN 978-80-247-5452-9.
- RAMSAY-IRVING, Mary (2015). *The Foster Care Systems are Failing Foster Children: The Implications and Practical Solutions for Better Outcomes of Youth in Care*. *Canadian Journal of Family and Youth*. [online] Vol. 7, Issue 1, pp. 55-86 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <https://journals.library.ualberta.ca/cjfy/index.php/cjfy/article/view/24298/17997>

SLAMĚNÍK, Ivan (2011). *Emoce a interpersonální vztahy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3311-1.

STALLER, Karen M. (2005). *Spirituality Sensitive Practice with Children, Youth, and Families*. In MALLON, Gerald P. and Peg McCART HESS (Eds.). *Child Welfare for the 21st Century*. New York: Columbia University Press, pp. 246-264. ISBN 0-231-13072-4.

STRAUSS, Anselm, CORBIN, Juliet (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky zakotvené teorie*. Brno, Boskovice: Podané ruce, Albert. ISBN 80-85834-60-X.

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE (2023). *Pěstounská péče*. [online]. [cit. 9. 2. 2024]. Dostupné z: <https://nahradnirodina.cz/o-nahradni-rodinne-peci/pestounska-pece/>

VAVRDA, Vladimír (2019). *Otázky soudobé psychoanalýzy*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1467-0.

VÝROST, Josef, SLAMĚNÍK, Ivan, SOLLÁROVÁ, Eva (2019). *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5775-9.

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Seznam tabulek

Tabulka 1: Základní charakteristiky výzkumného souboru.....	31
---	----

Přílohy

Příloha A: Schéma rozhovoru

1. Proč podle Vás někdy selže pěstounská péče?
2. U jakých dětí podle Vás nejčastěji selhává pěstounská péče?
3. Spatřujete nějaký vzorec v osobnostních charakteristikách dětí, u kterých selže pěstounská péče?
4. Spatřujete nějaký vzorec v chování dětí, u kterých selže pěstounská péče?
5. Spatřujete nějaký vzorec v osobní historii dětí, u kterých selže pěstounská péče?
6. U jakých pěstounů podle Vás nejčastěji selhává pěstounská péče?
7. Spatřujete nějaký vzorec v osobnostních charakteristikách pěstounů, u kterých selže pěstounská péče?
8. Spatřujete nějaký vzorec v chování pěstounů, u kterých selže pěstounská péče?
9. Spatřujete nějaký vzorec v životním stylu pěstounů, u kterých selže pěstounská péče?
10. Jaké subjekty, zapojené do pěstounské péče, podle Vás nejčastěji nebo nejvíce selhávají?
11. Proč tomu tak podle Vás je?
12. Jaké nedostatky spatřujete v nastavení pravomocí a obecně v koncepci pomáhajících subjektů u pěstounské péče?
13. Jaké konkrétní nedostatky spatřujete u pracovníků pomáhajících subjektů u pěstounské péči?
14. Co byste změnil/a v oblasti podpory a pomoci ze strany pomáhajících subjektů, aby byla vlivem této strany pěstounská péče efektivnější a kvalitnější?

Od dotazovaných v úvodu zjistit:

- pohlaví:
- věk:
- pozice (pěstoun apod.):
- pokud pěstouni:

Příloha B: Schéma rozhovoru s komunikačním partnerem č.7

Od dotazovaných v úvodu zjistit:

- pohlaví: žena
- věk: 62
- pozice (pěstoun apod.): pěstoun na přechodnou dobu
- pokud pěstouni: 20 let, nyní bez dítěte

1.Proč podle Vás někdy selže pěstounská péče?

- „Myslím si, že pěstounská péče selhává v případech, kdy je dítě nevhodně vybráno do rodiny. Další možností podle mě může být špatná příprava a průprava pěstounů a na to navazuje případ, kdy pěstouni si myslí, že je tato činnost pouze dobře placená práce.“

2.U jakých dětí podle Vás nejčastěji selhává pěstounská péče?

- „Z mojí zkušenosti selhává pěstounská péče v případě dětí, s kterými není řešena jejich situace, problémy a trauma, které je trápí a kterými si prošly. Myslím tím psychologickou pomoc a podobné služby. Dále taky u dětí, které nemají vyřešenou do určitého věku svoji identitu, historii a neznají třeba své biologické rodiče. Napadají mě ještě děti, u kterých se objeví poruchy chování nebo rizikové chování až v pozdějším věku, třeba v pubertě.“

3.Spatřujete nějaký vzorec v osobnostních charakteristikách dětí, u kterých selže pěstounská péče?

- „Vzorec v osobnostních charakteristikách spatřuji u dětí, které si prošly velkým traumatem. S těmito dětmi je těžké navázat důvěrných vztah. Některé děti jsou zase přehnaně agresivní. U těchto dětí je pak těžké se adaptovat na nové rodinné prostředí a některé toho nejsou schopny vůbec.“

4.Spatřujete nějaký vzorec v chování dětí, u kterých selže pěstounská péče?

- „Ano, některé vzorce v chování jsem pozorovala u dětí, u nichž selhala pěstounská péče. Ty mohou být způsobeny různými faktory, včetně minulých zkušeností dětí a jejich reakcí na nestabilitu nebo změny v jejich životě. Děti mohou reagovat na nejistotu nebo strach z odmítnutí extrémní opatrností, úzkostí, nebo dokonce útočným chováním, aby se chránily před dalším zraněním.“

5.Spatřujete nějaký vzorec v osobní historii dětí, u kterých selže pěstounská péče?

- „Napadá mě, že se jedná také o historii biologických rodičů. V případě, že biologičtí rodiče měli nízký intelekt, poruchy chování, rizikové chování nebo zneužívali návykové látky určitě se to podepíše na pěstounském dítěti a bude to s ním o to těžší.“

6.U jakých pěstounů podle Vás nejčastěji selhává pěstounská péče?

- „Určitě u pěstounů, kteří nemají tuto činnost jako poslání, ale pouze tím řeší svoji situaci a berou to jako zaměstnání. Dále u pěstounů, kteří si myslí, že tyto děti předělají k obrazu svému. Odebrané dítě totiž nikdy nebude stejně, jako dítě, které vyrůstá v kompletní rodině.“

7.Spatřujete nějaký vzorec v osobnostních charakteristikách pěstounů, u kterých selže pěstounská péče?

- „Myslím si, že se jedná o pěstouna, který není časově flexibilní a má spoustu své práce nebo o pěstouna, který má velká očekávání od této činnosti.“

8.Spatřujete nějaký vzorec v chování pěstounů, u kterých selže pěstounská péče?

- „Pěstouni, kteří nejsou připraveni sami v sobě tuto činnost přijmout a s láskou dělat. Třeba proto, že mají své problémy, se kterými se nedokážou poprat a poradit. Také pěstouni, který nemají dostatečnou nebo nemají žádnou podporu od své rodiny.“

9.Spatřujete nějaký vzorec v životním stylu pěstounů, u kterých selže pěstounská péče?

- „Napadají mě pěstouni, kteří si chtějí užívat svých koníčků a zálib a na péči o dítě nezbývá potřebný čas.“

10.Jaké subjekty, zapojené do pěstounské péče, podle Vás nejčastěji nebo nejvíce selhávají?

- „V určitém případě pěstouni. Dále také OSPOD a doprovodné organizace, které neposkytují pěstounům dobré vedení.“

11.Proč tomu tak podle Vás je?

- „Jak jsem říkala předtím, některé doprovodné organizace neposkytují pěstounům dobré vedení a podporu v těžkých chvílích a v rámci OSPODu je jedná o nekompetentní osoby, které sice mají vystudovanou školu, ale mají minimální praxi.“

12.Jaké nedostatky spatřujete v nastavení pravomocí a obecně v koncepci pomáhajících subjektů u pěstounské péče?

- „V nedostatečné přípravě pěstounů. Setkala jsem se se spoustu pěstounů, kteří nevěděli, co je vlastně čeká. Taky jsem se setkala s případem, kdy na školení pro budoucí pěstouny chodí pouze pěstounské rodiny, které nemají významné problémy. Jako všude je i v této sféře velká byrokratická zátěž, která je nadřazená potřebám dětí a pěstounů.“

13.Jaké konkrétní nedostatky spatřujete u pracovníků pomáhajících subjektů u pěstounské péči?

- „Nekompetentnost, malá nebo žádná praxe doprovázejících osob. Tuto práci by neměl dělat člověk jen proto, že má vystudovanou vysokou školu. Určitě by byl lepší člověk

z praxe, který si již něčím prošel případně má také pěstounské dítě. Toto samé platí o pracovnice OSPODu, u kterého pracují mladé ženy, které třeba nemají ani své děti a mají radit a rozhodovat o rodičích, kteří vychovali děti svoje, a ještě se rozhodli pomoci dětem opuštěným.“

14.Co byste změnil/a v oblasti podpory a pomoci ze strany pomáhajících subjektů, aby byla vlivem této strany pěstounská péče efektivnější a kvalitnější?

- „V tomto ohledu závisí vždy na konkrétním člověku. Za celou dobu jsem potkala spoustu osob. Některé byly více a některé méně kompetentní. Některým ale také chybí empatie, slušné chování a jednání a některé osoby dokonce překračovaly hranice svých kompetencí. Efektivnější a kvalitnější by byla pomoc a podpora od kompetentních osob, pro které je tato práce nikoliv zaměstnání ale poslání.“